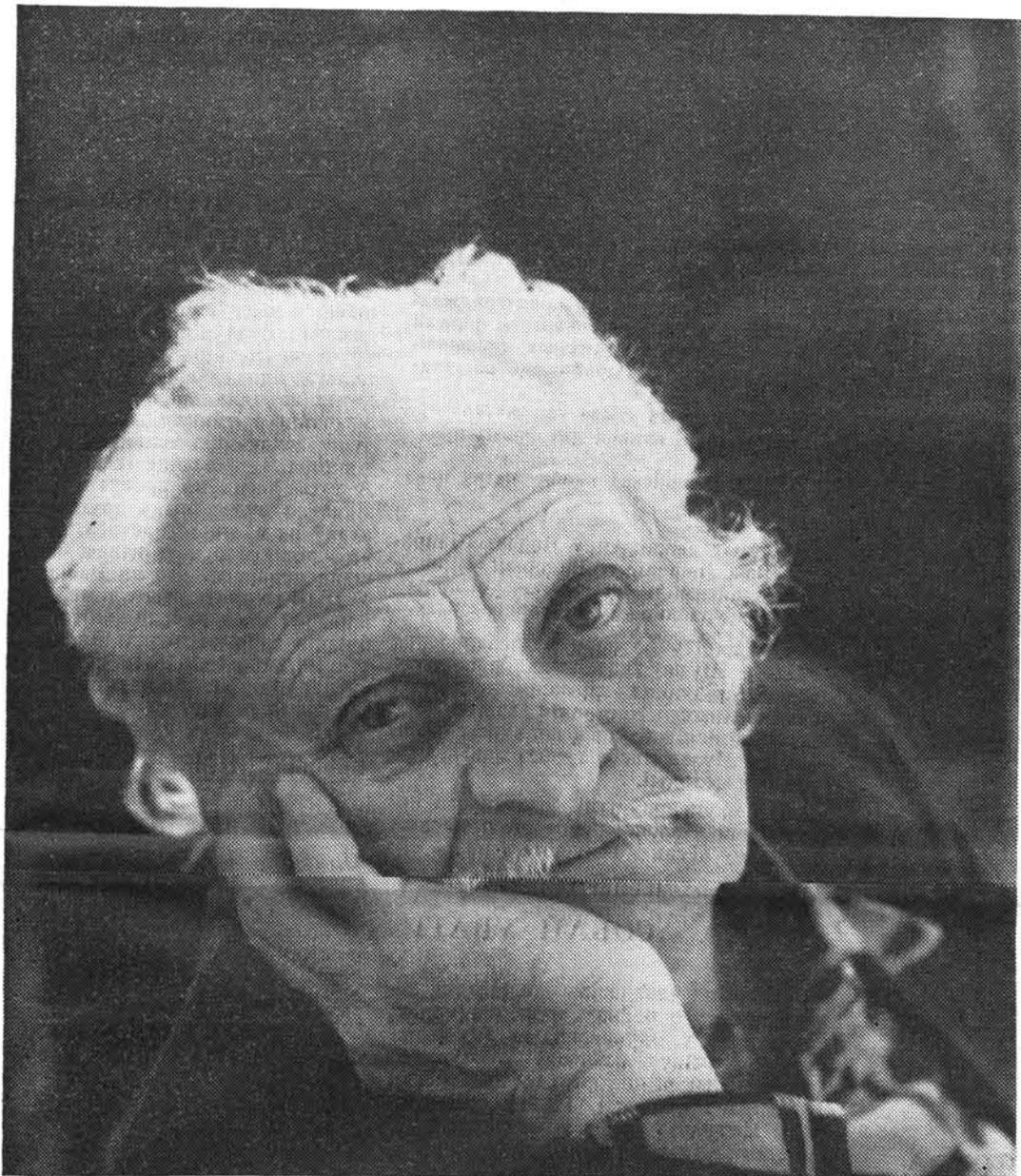

Голас Радзімы

№ 37 (2023)
10 верасня 1987 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

шаў. Работы прысвечаны самым розным бакам жыцця краіны. Але тэма вайны займае ў творчасці мастака галоўнае месца. Яшчэ з ваенных год Чолу Уладзіміравіча многае звязвае з беларускай зямлёй. Пра лёс гэтага чалавека чытайце ў карэспандэнцыі «Памяць сэрца» на 3-й стар.

НА ЗДЫМКАХ: былы беларускі партызан заслужаны мастак Грузінскай ССР Чола КУКУЛАДЗЕ; мастак з дзецьмі з вуліцы імя Мікалая Гастэлы ў Сухумі; Ч. КУКУЛАДЗЕ ў гасцях у былых партызан Красновых, якія цяпер жывуць у Мінску.

Фота А. ТАЛОЧКІ.

АНТЫВАЕННЫ РУХ

РАБОЧЫЯ ЗА МІР

1 верся ў зале Палаца культуры і спорту чыгуначнікаў прадстаўнікі працоўных і грамадскасці горада-героя Мінска правялі антываенны мітынг, прысвечаны Дню прафсаюзных дзеянняў за мір.

Самаадданай высокапрадукцыйнай працай адзначаны вахты міру, праведзеныя на многіх прамысловых прадпрыемствах беларускай сталіцы, частка заробленых сродкаў перададзена ў Фонд міру, сказаў, адкрываючы мітынг, сакратар Мінскага абласнога савета прафсаюзаў М. Хаванскі.

На мітынгу выступілі таксама старшыня аблсаўпрофа А. Мартысюк, намеснік старшыні Мінскай секцыі Савета камітэта ветэранаў вайны В. Кандрашаў, генеральны сакратар Італьянскай канфедэрацыі прафсаюзаў працоўных вобласці Эмілія-Раманья Лівіо Філіпі.

Удзельнікі мітыngu прынялі рэзалюцыю, у якой аднагалосна падтрымалі знешнепалітычны курс КПСС і Саветаў урада.

Урокі міру ў школах, мітынгі і сходы ў працоўных калектывах і іншыя мерапрыемствы, прысвечаныя Сусветнаму дню міру і Дню прафсаюзных дзеянняў за мір, прайшлі ва ўсіх кутках рэспублікі.

СХОДЫ

У ГОНАР НАЦЫЯНАЛЬНАГА СВЯТА

Адбыўся ўрачысты сход прадстаўнікоў працоўных Мінска, прысвечаны нацыянальнаму святу Сацыялістычнай Рэспублікі В'етнам — 42-й гадавіне абвешчання незалежнасці.

Даклад зрабіў намеснік старшыні праўлення Беларускага аддзялення Таварыства савецка-в'етнамскай дружбы С. Малевіч.

На сходзе выступіў прэзідэнт зямляцтва в'етнамскіх студэнтаў і аспірантаў, якія вучацца ў Мінску, Май Тхань Уонг.

У рабоце схода прынялі ўдзел намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Мікуліч, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Мазай. Прысутнічалі генеральны консул ГДР у Мінску В. Янда і консул генеральнага консульства ПНР у Мінску Б. Ломпесь.

НОВАЯ ТЭХНАЛОГІЯ

УНІКАЛЬНЫ ЦЭХ

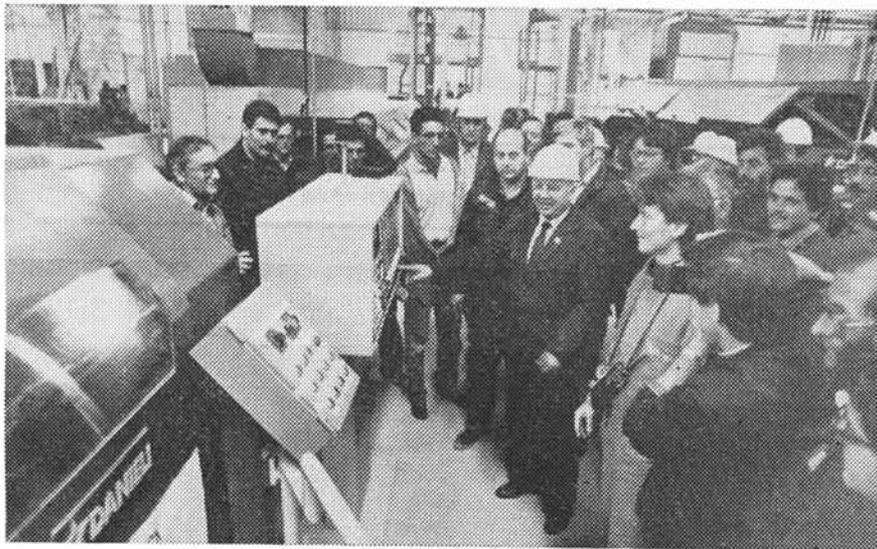
Яшчэ адно прадпрыемства рэспублікі — Бярозаўскі сыраробны камбінат — перайшло на безадходную тэхналогію. Тут пачаў дзейнічаць цэх па перапрацоўцы сыраваткі. Раней гэтаму пачобнаму прадукту быў толькі адзін шлях — на ферму. Цяпер з яго атрымліваюць малочны цукар і бялок — кампаненты, якія значна павышаюць бялагічную каштоўнасць дзіцячага харчавання, маянэзу, маргарыну, медпрэпаратаў.

Цэх у Бярозе — унікальны. Гэта першае на Беларусі прадпрыемства, дзе сыраватка перапрацоўваецца шляхам ультрафільтрацыі. Найноўшая тэхналогія ў многа разоў павышае прадукцыйнасць працы — усім складаным працэсам кіруюць некалькі аператараў. За суткі яны выдаюць да чатырох тон прадукцыі — значна больш, чым яе вырабляюць на ўсіх іншых камбінатах рэспублікі.

НОВЫ УНІВЕРСАМ

НА БЕЛАРУСКИМ МЕТАЛУРГІЧНЫМ

Паэтапным уводам у строй дзеючых аўтаматычных ліній па вытворчасці васьмі відаў металакорду для аўтамабільных шын пачаты пуск другой чаргі Беларускага металургічнага завода ў Жлобіне. Выпусціць гатовы металакорд намечана напярэдадні 70-годдзя Вялікага Кастрычніка, а не 15 снежня, як прадугледжвалася кантрактам з аўстрыйскім канцэрнам «Фэст-Альпіне» і італьянскай фірмай «Даніелі». Гэта сумеснае рашэнне беларускіх металургаў і замежных спецыялістаў, якія праектуюць другую і трэцюю чаргі завода і вырабляюць абсталяванне.

З поўным уводам другой чаргі тут будзе вырабляцца 25 тысяч тон металакорду, а таксама вялікая колькасць легіраванага пракату і катанкі для іншых прадпрыемстваў краіны.

НА ЗДЫМКУ: дырэктар завода Міхаіл ЦІХАНОУСКІ націскае кнопку пуску першай лініі ўчастка грубага валачэння.

АХОВА ЗДАРОУЯ

АДКРЫЎСЯ САНАТОРЫЙ-ПРАФІЛАКТОРЫЙ

Літаральна некалькі мінут хадзьбы ад праходной аб'яднання «Бабруйск-дрэў» да адкрытага ў зялёнай зоне санаторыя-прафілакторыя, які пабудаваны ўласнымі сіламі. Здраўніца разлічана на сто месцаў. Тут створаны добрыя ўмовы не толькі для адпачынку, але і прафілактычнага лячэння. У спецыяльнай разгрузкі, электрасну, лячэбнай фізкультуры.

Зараз у Магілёўскай вобласці працуе васьнаццаць санаторыяў-прафілакторыяў, больш трыццаці баз адпачынку, у якіх штогод адпачывае каля трыццаці тысяч чалавек.

КІРМАШЫ

ДЗЕНЬ МАЙСТРА

Так называлася свята-выстаўка, праведзена ў Гродне работнікамі Рэспубліканскага музея атэізму і гісторыі рэлігіі разам з абласным аддзяленнем Саветаў культуры.

Для ўдзелу ў свяце былі запрошаны народныя ўмельцы Гродзеншчыны, выстаўлены іх работы: жывапіс, разьба па дрэву, кераміка, карункі. Экспанаты, якія спадабаліся, можна было тут жа набыць.

Экспанаваліся таксама работы народных майстроў, сабраныя супрацоўнікамі музея ў паездках па іншых абласцях рэспублікі. Сярод іх сюжэтныя цацкі, абрусы, ручнікі, вырабы з саломкі — беларускія капелюшы, цукерніцы.

КУЛЬТУРНЫЯ СУВЯЗІ

«ПЕСНЯ-87» У КАЛГАСЕ

Чарговую перадачу «Песня-87» Цэнтральнае тэлебачанне запісала ў калгасе «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна. Кветкамі і апладысмантамі сустракалі вяскоўцы вядомых

У Гродне адчыніў свае дзверы для пакупнікоў новы ўніверсам «Брэст». Нездарма ён падабаецца гаспадыням: тут ёсць вялікі выбар хлеба-булачных вырабаў, малочных, мясных, гародніны.

эстрадных выканаўцаў Надзею Чапругу, Льва Лешчанку, Валерыя Лявонцьева, ансамблі «Песняры», «Сябры» і іншых удзельнікаў тэлепраграмы.

«Песня-87» супала з хлебаробскім святам. Шумеў-гудзеў на плошчы ў Расне маляўнічы кірмаш, выступалі самадзейныя мастацкія калектывы, праводзіліся забаўныя конкурсы, а побач ля Музея хлеба гучалі новыя эстрадныя мелодыі.

Так паўнапраўнымі сааўтарамі папулярнай тэлеперадачы сталі тысячы жыхароў вёсак Камянецкага раёна.

ЗОНА АСОБАЙ УВАГІ

Заказ на ўзвядзенне жылля для перасяленцаў з раёнаў, якія пацярпелі ад аварыі ў Чарнобылі, на два тыдні раней тэрміну выканалі будаўнічыя арганізацыі Міністэрства меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР. У Рэчыцкім, Петрыкаўскім і Кармянскім раёнах яны ўзвялі больш за 400 дамоў.

...Пяцьдзесят катэджаў пабудавана ў вёсцы Мілаград Рэчыцкага раёна. Месца тут цудоўнае: побач Днепр, лес, луг, малады сад. Зборныя дамы, капірункі якіх прыслалі лесаводы Архангельскай і Іркуцкай абласцей, абкладалі цэглай. У катэджах катлы для аўтаматызаванага ацяплення, ванны, санвузлы. Ля кожнага дома — сад, агарод, у глыбіні двара — прасторныя пабудовы для свайскай жывёлы.

Адзінымі інтарэсамі з мясцовымі земляробамі жывуць усе перасяленцы.

СУПРАЦОУНІЦВА

«ІНТЭРКОСМАС» РАЗЦОМ СКУЛЬПТАРА

Пакуль міжнародны касмічны экіпаж, у складзе якога былі Аляксандр Віктарэнка і грамадзянін Сірыйскай Арабскай Рэспублікі Мухамед Фарыс, востем сутак напружана працаваў на каляземнай арбіце, лаўраэт Дзяржаўнай прэміі ССРСР беларускі скульптар І. Міско працаваў, не пакідаючы майстэрні. Да пасадкі карабля «Саюз ТМ» новая кампазіцыя была завершана. Неўзабаве твор будзе адліты ў бронзе. Гэты групавы партрэт папоўніць серыю «Інтэркосмас», пачатую скульптарам пасля першага міжнароднага касмічнага палёту.

Мінскі скульптар маляваў і ляпіў з натуральнага камянаўтаў яшчэ да старта, у час трэніровак і заняткаў у Зорным гарадку і на адпачынку. Накіды і назіранні дапамагалі яму стварыць яркія, запамінальныя вобразы «зорных братаў».

І. Міско мае намер перадаць гэтую работу Сірыі, у падарунак землякам першага арабскага касманаўта.

ВЫСТАЎКІ

ЭКСПАНУЕЦЦА ВА УРУГВАІ

Рэкордную колькасць наведвальнікаў сабрала сёлета міжнародная жывёлагадоўчая выстаўка, якая па традыцыі праводзілася ў Прада — парковым раёне ўругвайскай сталіцы.

Сваю прадукцыю дэманстравалі на выстаўцы многія краіны свету. Наведвальнікі змаглі пазнаёміцца з сучаснай сельскагаспадарчай тэхнікай, таварамі для жывёлагадоўчых гаспадарак, узорами экспертнай прадукцыі.

Савецкі Саюз прадставіў на выстаўцы трактары «Беларусь», якімі з 1980 года гандлюе ва Уругваі фірма «Фімека». Ужо прададзена каля 400 трактароў гэтай маркі.

РЭСТАУРАЦЫЯ

ДОМ НА РАБОРАЎСКАЙ

На Раборкаўскай вуліцы ў Мінску побач з высокімі сучаснымі жыллымі дамамі будаўнікі «Белрэстаўрацыі» ўручную (механізмы тут прымяняць нельга) аднаўляюць сціплы драўляны домік на пяць пакояў з верандай і звычайным ганкам. Будынкі такога тыпу захаваліся толькі на ўскраінах сталіцы. І то жывыя іх недаўгавечнае. А гэты домік па праекце архітэктара Лакатко будзе жыць доўга. Раней ён стаяў на вуліцы Талстога, але ў сувязі з вялікім будаўніцтвам было вырашана перанесці яго на Раборкаўскую. У 1916 годзе ў гэтым доме жылі два карыфеі беларускай літаратуры — блізкія сябры Змітрок Бядуля і Максім Багдановіч. Жылі на кватэры ў сясцёр Бядулі. Тут пісьменнікі шмат і плённа працавалі.

СЕЛЬСКІЯ НАВІНЫ

Адшумела жніво на нівах Беларусі, клопат земляроба — пра будучы ўраджай. Сеюць жыта і азіму пшаніцу. Па добра падрыхтаванай і ўгноенай глебе вядуць сябу азімых механізатары калгаса «XXV партз'езд» Пастаўскага раёна. Работа арганізавана тут у дзве змены.

ЗНАХОДКІ

АРАБСКІЯ ДЫРХЕМЫ

Бульдзерыст С. Буйкоўскі праводзіў меліярацыйныя работы каля вёскі Ракаўцы Смаргонскага раёна. Разраўноўваючы поле, ён знаў верхні слой глебы. І тут Станіслаў Міхайлавіч убачыў кавалкі металу з медным адлівам. Гэта была расціснутая медная пасудзіна...

Побач ляжала мноства цёмных, непрыкметных, вельмі тонкіх кружочкаў, якія нагадвалі расплюшчаныя піўныя коркі.

Доўга вандравалі гэтыя «кружочкі» па руках жыхароў Смаргоні, пакуль адзін з іх не трапіў на вочы дырэктару мясцовага музея М. Майсевичу. Як пачаў пацвердзіць прыехаўшыя з Мінска спецыялісты, імі аказаліся арабскія дырхемы — чаканкі, як мяркуюць, IX—X стагоддзяў — з серабра высокай пробы.

— Калі ў СССР самакіраванне недастаткова развіта, то магчыма, можна выкарыстаць існуючы вопыт іншых краін сацыялізму?

— У Саветскім Саюзе нават ва ўмовах культу асобы Сталіна, калі аб развіцці самакіравання не клапаціліся, быў накоплены вялікі станоўчы вопыт у стварэнні новага грамадства. Там, дзе гэта было магчыма, народ імкнуўся, будуючы сацыялізм, лакалізаваць, абмежаваць, стрымаць негатыўныя моманты ў развіцці, ствараючы новыя формы арганізацыі працы і кіравання. Што ж датычыць выкарыстання вопыту іншых краін, то тут даводзіцца дзейнічаць асцярожна: патрабуецца ж пэўнае арганічнае адзінства механізмаў і рычагоў, дзеянне якіх улічвала б канкрэтныя ўмовы будаўніцтва сацыялізму. Але пакуль ні адна сацыялістычная краіна не можа сказаць, што яе сістэма ў гэтым плане з'яўляецца ўзорам для ўсіх краін, якія будуць новае грамадства. І мы, і нашы сябры шукаем свае падыходы да рэалізацыі ідэалу сацыялізму, многае ўжо зрабілі, і тут, вядома, вельмі каштоўны абмен вопытам.

У СССР, напрыклад, быў распрацаваны і вынесены на ўсёнароднае абмеркаванне праект надзвычай важнага закона аб дзяржаўным прадпрыемстве. Галоўная яго ідэя — кожны працоўны і калектыв у цэлым павінны атрымліваць тое, што яны зрабілі, і самі размяркоўваць заробленае ў адпаведнасці з прынцыпамі сацыялізму, натуральна, за вылікам сродкаў, неабходных на грамадскае развіццё. Вядома, у ажыццяўленні гэтага закона будуць розныя цяжкасці. Напрыклад, некаторыя міністэрствы страціць многія раней быўшыя затармазаны рэалізацыю новага. А з другога боку, ці змогуць на кожным прадпрыемстве правільна распрацаваць механізм кіравання, ці заўсёды будуць знаходзіць правільныя рашэнні?

— Выказваецца такая думка: калі існуе ўлада народа, ёсць дэмакратыя, значыць, ёсць і сацыялістычнае самакіраванне.

— На мой погляд, паняцці дэмакратыя і самакіраванне хоць і звязаны паміж сабой, але не тоесны і адно замяніць другім нельга. Дэмакратыя прадуладжвае аднолькавае права кожнага чалавека ўдзельнічаць у дзяржаўным кіраванні грамадствам. А самакіраванне — гэта пераход ад дзяржаўнага кіравання да такой арганізацыі грамадства, дзе ўсе самі — кіраўнікі. Таму неабходны доўгі перыяд для ўсталявання самакіравання, якое якраз і расшыраецца на падставе развіцця, дэмакратыі і паступовага адмірання дзяржавы. Сацыялістычнае самакіра-

АКТУАЛЬНЫЯ ГУТАРКІ

САВЕЦКАЕ ГРАМАДСТВА: РОЗДУМ АБ ПЕРАБУДОВЕ

ГЭТА — ДРУГАЯ ЧАСТКА ГУТАРКІ З АНАТОЛЕМ БУТЭНКАМ, ДОКТАРАМ ФІЛАСОФСКИХ НАВУК, ЗАГАДЧЫКАМ АДДЕЛА ІНСТЫТУТА ЭКАНОМІКІ СУСВЕТНАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ СІСТЭМЫ АКАДЭМІ НАВУК СССР, ПРАФЕСАРАМ МАСКОУСКАГА УНІВЕРСІТЭТА, АУТАРАМ ВАСЬМІ МАНАГРАФІЙ І БОЛЬШ ЗА 200 ІНШЫХ РАБОТ ПА ТЭОРЫІ І ПРАКТЫЦЫ САЦЫЯЛІЗМУ. ВУЧОНЫ ВЫКАЗВАЕ СВАЕ МЕРКАВАННЕ АБ ПЕРАМЕНАХ, ЯКІЯ АДБЫВАЮЦА У САВЕЦКІМ ГРАМАДСТВЕ, АБ ПРАБЛЕМАХ ПЕРАБУДОВЫ.

ванне ў СССР развіаецца і праз дзяржаву, і праз грамадскія арганізацыі. Ёсць дзяржава, ёсць Саветы народных дэпутатаў, якія выконваюць і дзяржаўныя функцыі і функцыі грамадскага самакіравання, дзейнічаюць грамадскія арганізацыі і ствараюцца новыя, якія маглі б быць створаны раней. Але яны яшчэ не атрымалі такога развіцця, і сёння мы можам сказаць, што ў нас ёсць толькі элементы самакіравання.

Вось калі будзе ажыццяўлены закон аб дзяржаўных прадпрыемствах, калі па-новаму будуць праводзіцца выбары кіраўнікоў на гэтых прадпрыемствах і прадстаўнікоў народа ў органы палітычнай улады, а таксама рэалізаваны іншыя аналагічныя меры, калі гэта сістэма, што развіае сацыяльную актыўнасць і навукі кіравання, увойдзе ў плоць і кроў кожнага, тады можна будзе сказаць, што ў грамадстве дзейнічае сацыялістычнае самакіраванне.

Пакуль мы можам канстатаваць, што іншы раз дрэнна ідуць дэмакратычныя працэсы, як кіраваць самімі сабой, таму што ў працоўных яшчэ няма дастатковага вопыту. Многія прывыклі да таго, што нехта за іх вырашае ўсе пытанні, прывыклі быць выканаўцамі і аўтаматычна падтрымліваць тое, што гавораць іншыя, асабліва зверху.

Каб выпрацаваць новае мысленне, псіхалогію, новыя адносіны, трэба пачынаць развіццё самакіравання з нізкіх ячэек, з працоўных калектываў прадпрыемстваў, саўгасаў, калгасаў, кааператываў, устаноў, там, дзе вырашаюцца штодзённыя, неадкладныя пытанні нашай работы і жыцця, дзе працоўныя непасрэдна могуць без аглядакі сказаць сваё важнае слова.

Дзіўная на сённяшні дзень склалася сітуацыя. Людзі, якія распараджаюцца лёсамі іншых, ніякай адказнасці перад імі не нясуць і адказваюць за свае дзеянні толькі перад вышэйстаячымі асобамі. Піраміда кіравання ў нейкі момант развіцця савецкага грамадства аказалася пера-

вернута, накіраванай увверх.

Цяпер, калі працоўныя калектывы сталі самі выбіраць сваіх кіраўнікоў, тыя не раз задумаюцца — ці варта безагаворачна, бяздумна выконваць распараджэнне, атрыманае зверху. Калі ж яно супярэчыць інтарэсам справы, калектыву, то падначаленыя строга спагоняць са службовай асобы за яе няўмелае, несамастойнае кіраўніцтва і могуць не выбіраць на наступны тэрмін. Усе прымаемыя цяпер меры па развіццю дэмакратыі і самакіравання, іншы раз вельмі смелыя, накіраваны на развіццё ініцыятывы, сацыяльнай актыўнасці мас, на тое, каб навучыць працоўных карыстацца дэмакратыяй, выконваць свае абавязкі па самакіраванню не ад выпадку да выпадку і не на асобных прадпрыемствах, а пастаянна і ў масавых маштабах.

— Што б вы яшчэ вылучылі ў сённяшнім працэсе абнаўлення савецкага грамадства?

— Важнае месца займае рэформа выбарчай сістэмы, і я думаю, што ён можа быць выкарыстаны ў СССР. Трэба зрабіць выбары не такімі фармальнымі, якімі яны з'яўляюцца цяпер, калі напамінаюць «божую дэмакратыю»: падвёў бог да Адама Еву і прапаноўвае: «Выбірай!» Цяпер будзе інакш, і сацыялісты самі змогуць унесці свой уклад у дэмакратызацыю выбараў. Варта адзначыць таксама шырокую публічнасць, крытыку і самакрытыку — гэтыя магутныя рычагі развіцця сацыялізму, разгорнутыя ў сродках масавай інфармацыі, крытычныя адносіны саміх працоўных да таго, як мы жылі, жывём і працуем. Ідзе крытыка многіх застарэлых метадаў работы міністраў і іншых адказных службовых асоб, уключаючы партыйных кіраўнікоў, тым больш што ў шэрагу рэспублік і абласцей былі выпадкі перараджэння кіруючых работнікаў і вынікі гэтай з'явы прыйдзецца пераадоляваць яшчэ не адзін год.

— У СССР і за мяжой

праяўляюць вялікую цікавасць да закона аб індывідуальнай працы. Ці не з'яўляецца ён частковым вяртаннем да капіталізму, да прыватнай уласнасці?

— На жаль, будаўніцтвам сацыялізму ў асобныя перыяды нашай гісторыі кіравалі псеўдарэвалюцыйнымі метадамі, калі пад відам радыкальных пераўтварэнняў так глыбока перакопвалася сацыяльная глеба, што ў выніку многія людзі развучыліся працаваць па-сапраўднаму. Закапалі тое, што ўласціва ўсім грамадскім фармацыям, — імкненне чалавека да карыснай працы, да сумленнага заробтку, да гонару за зробленае. Так былі перавернуты стымулы і прычыны, якія штурхаюць людзей да эфектыўнай працы, што ў многіх знікла зацікаўленасць працаваць лепш. Я думаю, што гэта — самая цяжкая спадчына, якая дасталася савецкаму грамадству на сённяшні дзень.

Трэба ўводзіць на сацыялістычных прадпрыемствах розныя стымулы і метады і нага працаўніка. Але можна паскорыць гэта і больш радыкальнымі мерамі. У тых выпадках, калі дзяржаве нявыгадна развіаць масавую вытворчасць і каб вырашыць праблему дэфіцыту ў шэрагу сфер, можна дазволіць індывідуальную працоўную дзейнасць. Нам трэба навучыць усіх людзей працаваць больш энергічна і ініцыятыўна, стымуючы любую індывідуальную і калектывную працу, ставячы і прыватную ініцыятыву ў рамках сацыялістычнай дзяржавы на службу інтарэсам грамадства. Галоўнае — зрабіць працу людзей больш эфектыўнай і зацікаўленай, поўнаасцю раскрыць іх працоўны патэнцыял.

Да таго ж закон аб індывідуальнай працы дае людзям магчымасць выкарыстаць новыя формы самастварэння, самавыяўлення, асабліва тым, у каго ёсць гаспадарчыя ці мастацкі талент. І калі ты не можаш правяць яго на прадпрыем-

стве, дзе некалькі соцень ці тысяч рабочых і адзін дырэктар, то стварай сваё самастойнае ці кааператыўнае кафе, закусачную, майстэрню і да т. п.

Вядома, небяспечнасць ажыццяўлення прыватнаўласніцкіх тэндэнцый ёсць. Аднак у сацыялістычнай дзяржаве заўсёды можна прычыць неабходныя, але абавязкова прадуманыя, разумныя меры ў тых выпадках, калі гэта тэндэнцыя будзе развіацца на шкоду грамадству.

— Як ставіцца ва ўмовах перабудовы грамадства праблема выхавання новага чалавека?

— Параўнаўча нядаўна мы многа гаварылі і пісалі аб тым, што савецкі чалавек ужо амаль чалавек камуністычнага грамадства, што вось-вось з'явіцца ў нас усебакова развітая асоба. Вядома, у большасці сваёй савецкія людзі дастойныя свайго часу. Але паступова мы сталі даведвацца, што побач з намі, сумленнымі, станоўчымі людзьмі, з'яўляецца ўсё больш хабарнікаў, казнакрадаў, спекулянтаў, жулікаў, п'яніц, наркаманаў і іншых нядобрых людзей, якіх нібыта па афіцыйных даных не павінна быць.

Многім гэта здавалася дзіўным, але нічога дзіўнага ў гэтым не было. Адступленні ад прынцыпаў сацыялізму ў эканоміцы і палітыцы, натуральна, вялі і да гэтага. Заявы аб новым чалавеку выводзіліся з абстрактных схем, адарваных ад жыцця. Разважалі, што так павінна быць у ідэале, а побач з намі ў рэальным жыцці з'яўляліся адмоўныя элементы. І як было сказана на студзеньскім Пленуме ЦК партыі, свет штодзённых рэальнасцей і сфераў існавання чалавека ў СССР.

На маю думку, новы чалавек можа сфарміравацца толькі ў выніку ўзбагачэння ўласнага вопыту ў новай сітуацыі. Ніякія лекцыі, прагарты, утвары: будзь гаспадаром беражлівым, не ўкрадзі — не памогуць, пакуль чалавек не пастаўлены ва ўмовы, дзе ён сам гаспадар, сам вызначае палітыку прадпрыемства, дзе ён, няхай і памыляючыся, сам вучыцца кіраваць, быць сумленным і да т. п.

Вядома, гэта адбудзецца не адразу, але гэта ўжо не словы і не утопія. Неабходны толькі пэўны час, каб чалавек асвоіўся ў новых умовах, набыў самастойнасць, адказнасць, навыкі гаспадарства, не баяўся вокрыку, адчуў сябе сапраўды свабодным у вырашэнні грамадскіх спраў. Тады ў яго будзе і кругагляд шырокі, і погляд на жыццё іншы, сфарміруецца новае мысленне, псіхалогія.

Вёў гутарку
Альберт СІРОТКІН.

ПАМЯЦЬ СЭРЦА

...У 41-м, у самым першым для Чолы Кукуладзе баі, быў падбіты яго танк. Параненага і кантужананага грузіна з-пад самага Шаўляя вёў у сваю родную вёску Краснаполле таварыш па экіпажу беларускі хлопца Васіль Максімаў. Тут Чолу схавалі ад злых вачэй, выходзілі, дзяліліся з ім хлебам-саломлю. Жыў ён у доме дзядзькі свайго названага брата і быў у Мікалая Максімава за сына. А калі ачуняў, раздабыў палатно, загрузтаваў яго аржаной мукой і напісаў карціну. Намалюваў на ёй Васіля, яго брата Івана і сябе. І назваў «Тры браты Максімавы».

Неўзабаве ў пакоі, дзе жыў Чола, сабралася цэлая выстаўка: партрэты вясковых жыхароў, карціна «Віцязь у тыгравай шкурцы», малюнкi вугалем... А

яшчэ па заданню мясцовай падпольнай групы ён малюваў карцінкі-лістоўкі: «Беражы хлеб для партызан», «Знішчым ворага». Лістоўкі гэтыя распаўсюджваліся ў блізкіх вёсках. Даламагала Чолу дачка Мікалая Максімава — Ніна.

Але прыйшоў дзень, калі фашысты даведзіліся пра Чолу. Яны перадалі праз старасту, каб мастак з'явіўся сам, а інакш не здабраваць сям'і, якая яго ўкрывала.

Што было рабіць? Абняў Чола па чарзе ўсіх Максімавых і накіраваўся ў камендатуру. Ішоў у рукі ворага, іншага шляху для сябе тады не бачыў. За ваколіцай азірнуўся, і здрыганулася сэрца: ішлі за ім услед Васіль, Іван, Ніна, іх бацька з маці, іншыя аднавяскоўцы... Была надзея: гітлераўцы паве-

раць версіі, што ён, маўляў, студэнт-мастак, да вайны вучыўся ў Прыбалтыцы.

Не паверылі, арыштавалі. Праўда, ахоўвалі яго не вельмі: сам жа прыйшоў. Чола не стаў чакаць разбіральніцтва і праз некалькі дзён збег у лес, да партызан. У атрадзе імя Варашылава ён сустрэў нявала краснапольцаў, прыйшлі туды і яго названыя браты Максімавы. Разам з беларускімі сябрамі ён хадзіў у разведку, удзельнічаў у дыверсіях і баях з карнікамі. А потым быў той страшны дзень, калі прыбег у лес хлопчык і паведаваў: «Краснаполле гарыць». Кінуліся партызаны на дапамогу, але вяртаваць ужо не паспелі. Загінула амаль уся радня Максімавых. Забілі фашысты і Ніну.

У партызанскім лесе гудронам, разведаным газай, ён напісаў карціну, якая прынесла яму вядомасць. Назваў яе «Новы парадак у Еўропе». Намалю-

ваў на ёй забітую юную дзяўчыну і над ёй фігуру фашыста з аўтаматам. Ніхто з партызан не згадзіўся пазіраваць для вобразна фашыста. Чола прымусяў зрабіць гэта гітлераўскага лётчыка, захопленана ў палон партызанамі. Многія былыя партызаны Расоншчыны да гэтага часу помняць тую карціну, а таксама «Першы бой», «На прывале», «Бой ля вёскі Каралі»... Пры штабе брыгады імя Сталіна дзейнічала ў тых гадах пастаянная выстаўка твораў мастака. У 1943 годзе, у час блакады партызанскай зоны, гэта галерэя загінула, але некалькі палотнаў перад тым удалося пераправіць самалётам у Цэнтральны штаб партызанскага руху ў Маскву.

Калі на Віцебшчыну прыйшла Чырвоная Армія, Чолу Кукуладзе выклікалі ў Маскву. Там ён сустрэўся з начальнікам Цэнтральнага штаба партызанскага руху першым сакратаром ЦК

Кампартыі Беларусі П. Панамарэнкам. У яго кабінце і ўбачыў свае карціны. Кукуладзе прасіўся на фронт, але ў штабе разважылі інакш, і ў сорак чацвёртым годзе Чола паступіў у Тбіліскую акадэмію мастацтваў. Яго дыпломнай работай стала карціна «Песня партызан».

Прайшлі гады. Цяпер Кукуладзе вядомы майстар, многія гады быў старшынёй Саюза мастакоў Абхазіі. Але да гэтага часу ў творчасці зноў і зноў зьяўляецца да памяці свайго сэрца. І, калі выдаецца вольная часіна, абавязкова едзе ў Беларусь, у Расоны, да ўнучка названага брата Васіля Максімава, які заве Чолу сваім грузінскім дзедом.

В. ХАЧЫРАУ.

[Заканчэнне.
Пачатак у №№ 35, 36].

Для дасягнення сваіх мэт яны скарыстоўвалі розныя дробнабуржуазныя партыі, у тым ліку і Беларускаю сацыялістычную грамаду (БСГ), якая адрэзала сваю дзейнасць пасля звяржэння самадзяржаўя. Яе сацыяльную аснову складалі сяляне, сярэднія гарадскія слаі, інтэлігенцыя. За межамі Беларусі ў арганізацыі БСГ рынуліся бжанцы, якія апынуліся ў цяжкім матэрыяльным становішчы. Па сацыяльнаму складу гэта былі ў асноўным сяляне. Уведзеныя ў зман праграмнымі ўстаноўкамі БСГ, яны спадзяваліся, што гэта партыя будзе абараняць іх інтарэсы. Але гэта былі ілюзіі не дасведчаных у сацыяльнай дэмагогіі людзей.

У Петраградскай і Маскоўскай арганізацыях БСГ пераважалі рабочыя. У яе кіруючае ядро ўваходзілі В. Адамовіч, П. Бадунова, Я. Жылуновіч, І. Варанко, С. Рак-Міхайлоўскі, Б. Тарашкевіч і інш.

Па палітычных і сацыяльных імкненнях блізка да БСГ стаяла і так званая Беларуская народная грамада (БНГ), якая ўзнікла ў маі 1917 года ў Маскве. Лідэрамі гэтай арганізацыі былі А. Цвікевіч, І. Васілевіч, А. Прушынскі (А. Гарун), Ф. Турук.

Для БСГ і БНГ, як і іншых арганізацый падобнага тыпу, была характэрна ідэалогія дробнабуржуазнага нацыяналізму. У адрозненне ад буржуазных нацыяналістаў, якія прапаведвалі тэорыю адзінства беларускай нацыі, катэгарычна адмаўлялі класавую барацьбу, БСГ і ёй падобныя партыі прызнавалі класавую барацьбу і сацыяльную рэвалюцыю. У рэвалюцыі, якая была прынята ў сакавіку 1917 года на канферэнцыі БСГ, напрыклад, указвалася: «Пралетарыят і працоўнае сялянства павінны быць гатовы даць адпор рэакцыйным спробам пануючых класаў, для чаго яны павінны арганізавацца на аснове класавай барацьбы». У праекце праграмы БСГ сваю канчатковую мэту сфармулявала так: «Увядзенне сацыялістычнага парадку праз развіццё класавай барацьбы і сацыяльную рэвалюцыю». Аднак гэтыя заявы не падмацоўваліся рэальнымі дзеяннямі. На першы план яна вылучала нацыянальнае пытанне, лічыла, што спачатку неабходна вырашыць задачы нацыянальнай, а затым ужо сацыяльнай рэвалюцыі. Менавіта ў гэтым праявілася дробнабуржуазнае імкненне БСГ і іншых аднатэльных партый да нацыянальнай абмежаванасці, да замкнёнасці.

Дробнабуржуазная нацыяналістычная накіраванасць гэтых партый была абумоўлена выключна аграрным характарам развіцця эканомікі Беларусі. І гэта было заканамерна. У. І. Ленін пісаў, што «чым больш адсталай з'яўляецца краіна, тым мацней у ёй дробная земляробская вытворчасць, патрыярхальнасць і адсталасць, якія немінуча вядуць да асабай сілы і ўстойлівасці самых глыбокіх з дробнабуржуазных забабонаў, менавіта: забабонаў нацыянальнага эгаізму, нацыянальнай абмежаванасці».

Імкненне вырашыць нацыянальнае пытанне ў адрыве ад класавых інтарэсаў працоўных вяло БСГ і іншыя дробнабуржуазныя арганізацыі да аб'яднання з буржуазнымі нацыяналістычнымі партыямі. Гэта палітыка БСГ асабліва канкрэтна праявілася на з'ездзе «беларускіх дзеячаў», які праходзіў у Мінску ў сакавіку 1917 года. З'езд абмеркаваў «агульна-

нацыянальную палітычную праграму» і выбраў Беларускае нацыянальнае камітэт (БНК). Старшынёй камітэта стаў ужо ўпамянуты намі буйны памешчык Р. Скірмунт. Удзельнікі з'езда падтрымалі ўнутраную і знешнюю палітыку Часовага ўрада, яго дзеянні, накіраваныя супраць рэвалюцыйнага руху. У прынятай дэкларацыі выказвалася надзея «на блізкае ажыццяўленне аўтаномнага ладу ў Беларусі». Унутраным перакананнем нацыяналістаў і сапраўднай мэтай іх руху было стварэнне незалежнай беларускай буржуазнай нацыянальнай дзяржаўнасці. Але кіраўнікі

Беларускую сацыялістычную грамаду. Сацыялістычная шылда гэтай партыі павінна была памагчы ёй авалодаць рэвалюцыйным рухам рабочых і сялян. К лету 1917 года БСГ колькаска ўзрасла, значна расшырыла свой уплыў на інтэлігенцыю, частку сялянства, асабліва заможныя слаі, чыноўнікаў, салдат. У яе арганізацыі ўваходзілі і рабочыя. Як ужо адзначалася, вялікі працэнт рабочых быў у Петраградскай арганізацыі БСГ, якая налічвала больш тысячы членаў. Яе арганізацыі

шча. Адзін з лідэраў левай пlynі Беларускага нацыянальнага руху А. Чарвякоў накіраваў гэтыя пісаў: «Нацыяналістычныя сілы шукалі ў той час магчымасць забяспечыць сабе панаванне, пакуль што ў межах «дэмакратычнай» Расіі... Яны імкнуліся стварыць агульнанацыянальны беларускі фронт, замацаваць праз гэта сваю кіруючую ролю, каб потым ужо больш канкрэтна паставіць пытанне аб «суверэнных правах» беларускага народа, а гэта значыць, аб правах нацыянальнай буржуазіі на панаванне над народам». Аднак гэтыя задумы нацыяналістаў не апраўдаліся,

Мікалай СТАШКЕВІЧ

ЗА КІМ ПАЙШОЎ НАРОД

(РАЗВІЦЦЕ БЕЛАРУСКАГА НАЦЫЯНАЛЬНАГА РУХУ У 1917 ГОДЗЕ)

БНК тады адкрыта патрабаваць гэтага яшчэ не адважваліся. Яны, па-першае, разумелі, што такі план будзе адразу ж адхілены Часовым урадам, а падругое, ім не ўдалося аб'яднаць буржуазію, памешчыкаў, кулакоў пад лозунгам нацыянальнага самавызначэння. Потым адзін з дзеячаў правага крыла беларускага нацыяналізму Антон Луцкевіч заявіў, што, дабіваючыся аўтаноміі Беларусі ў граніцах Федэратыўнай Расійскай Рэспублікі, беларускія нацыяналістычныя групы ў 1917 годзе не маглі вылучаць «нешта большае, таму што нават найбольш моцная Украіна не магла адкрыта гаварыць аб дзяржаўнай незалежнасці, хаваючы свае палітычныя ідэалы пад маскай аўтанамізму. Толькі ў найбольш канспіратыўных беларускіх гуртках ішла размова аб шырокіх палітычных ідэалах».

Ды і шырокія масы працоўных, асабліва сялянства, не праявілі вялікай зацікаўленасці да заклікаў нацыяналістаў дабівацца аўтаноміі Беларусі. Складвалася, здавалася б, парадаксальная сітуацыя: працоўныя класы стагоддзямі прыгнечанай нацыі страчвалі цікавасць да нацыянальнага самавызначэння. Але такая пазіцыя народных мас была абумоўлена аб'ектыўнымі прычынамі: блізкасцю да рускага народа па мове, культуры, быту, гісторыі, рэлігійнымі супярэчнасцямі (католікі, праваслаўныя, іудзеі) і, нарэшце, асабліва важным фактарам у беларускай нацыі ў рамках Расійскай імперыі.

Нацыянальнае пытанне ў Беларусі не магло стаць галоўным пытаннем рэвалюцыі яшчэ і таму, што тут нацыянальны рух узнік са спазненнем і развіваўся ў абстаноўцы глыбокіх сацыяльных канфліктаў, вострых класавых узрушэнняў і бітваў. У краіне заставаліся нявырашанымі больш важныя праблемы, а для народных мас галоўнае значэнне мела пытанне аб тым, у чыіх руках будзе знаходзіцца ўлада.

Зразумела, такое становішча вымусіла буржуазна-нацыяналістычныя партыі і арганізацыі больш тонка лавіраваць. Не маючы апоры сярод працоўных мас, нацыяналісты сталі вылучаць на першы план у кіраўніцтве нацыянальных рухам

актыўна дзейнічалі ў Мінску, Петраградзе, Маскве, Бабруйску, Віцебску, Саратаве, Адэсе, Слуцку, Гомелі, у многіх павятовых цэнтрах Беларусі, у частках Заходняга фронту. У 12-й арміі (Паўночны фронт) яна налічвала 1 000 членаў, на Балтыйскім флоце — 800. Да восені 1917 года БСГ аб'ядноўвала ў сваіх радах 10 тысяч членаў. Прадстаўнікі БСГ Д. Жылуновіч, П. Бадунова ўваходзілі ў склад Петраградскага Савета.

Аднак БСГ не змагла павесці за сабой працоўныя слаі нацыі. Яна не была той сілай, за якой ішоў беларускі народ. Пад уплывам росту рэвалюцыйнага барацьбы працоўных у БСГ, як і ў іншых дробнабуржуазных партыях, праходзіў працэс палітычнай дыферэнцыяцыі — выкрышталізоўваліся левыя групы. Яны аформіліся ў Петраградскай, Віцебскай, Бабруйскай арганізацыях БСГ. І левая пlynь Грамады была слабай, яшчэ не магла аказаць эфектыўнага процідзеяння правым элементам, якія змыкаліся з буржуазнымі нацыяналістычнымі арганізацыямі, між тым вакол яе ішоў інтэнсіўны працэс аб'яднання сялян, дэмакратычнай інтэлігенцыі, саматужнікаў, часткі рабочых-беларусаў, занятых на фабрыках і заводах Петраграда і Масквы. Аб'ектыўнай асновай развіцця і ўзмацнення гэтай пlynі было імкненне працоўных ліквідаваць сацыяльны прыгнёт, дабіцца вырашэння нацыянальнага пытання рэвалюцыйным шляхам.

Пасля ліпеньскіх падзей — расстрэл дэманстрацыі ў Петраградзе — у беларускім нацыянальным руху яшчэ ў большай ступені паглыбілася класавая і палітычная дыферэнцыяцыя. У ім ясна вызначыліся два напрамкі: буржуазна-нацыяналістычны і рэвалюцыйна-дэмакратычны. Буржуазнаму сепаратысцкаму напрамку процістаяў рэвалюцыйна-дэмакратычны нацыянальны рух, які ўсё бліжэй і цясней зліваўся з дэмакратычнай барацьбой народных мас за зямлю і мір, з барацьбой пралетарыяту за сацыялістычную перабудову грамадства. Усё гэта сведчыла аб тым, што буржуазія страчвала свой уплыў у беларускім нацыянальна-вызваленчым руху. Стварэнне Беларускай рады на ліпеньскім з'ездзе нацыяналістаў не ўмацоўвала іх станові-

як не мела поспеху ў працоўных мас і БСГ, якая спрабавала ўзяць на сябе кіраўніцтва беларускім нацыянальным рухам.

У новых гістарычных умовах нацыянальнае пытанне магло быць вырашана толькі пад кіраўніцтвам пралетарыяту, і таму бальшавікі Беларусі, кіруючыся ўказанымі У. І. Леніна аб неабходнасці барацьбы «за выкарыстанне ў мэтах сацыялістычнай рэвалюцыі ўсіх нацыянальных рухаў...», улічвалі гэта ў сваёй тактыцы і імкнуліся накіраваць беларускі нацыянальна-вызваленчы рух у агульны патак рэвалюцыйнай барацьбы з «аб'яднанак» і стварэння самастойных арганізацый яны ўсё больш і больш удзялялі ўвагу ўзрастаючаму беларускаму нацыянальна-вызваленчому руху.

У процівагу вялікадзяржаўнай палітыцы Часовага ўрада меншавікоў і эсэраў бальшавікі падтрымлівалі дэмакратычныя пераўтварэнні, за якія змагаліся шырокія працоўныя масы Беларусі. Гэтыя настроі не магла ігнараваць Цэнтральная беларуская рада, якая аб'ядноўвала нацыянальныя палітычныя арганізацыі і партыі ў адзіны блок. У сувязі з гэтым бальшавікі выкрывалі класавую сутнасць Рады, але падтрымлівалі дэмакратычныя патрабаванні нацыянальных непралетарскіх партый. Яны нярэдка ішлі на сумесныя выступленні, кантакты, прыватныя пагадненні з нацыянальнымі дробнабуржуазнымі партыямі, асабліва іх левымі групамі.

Па меры таго, як у беларускім нацыянальна-вызваленчым руху ўзмацнялася палярнасць класавых сіл, бальшавікі ўсё часцей сталі шукаць кантактаў з нізямі, радавымі членамі дробнабуржуазных нацыянальных партый, якія адлюстроўвалі рэвалюцыйна-дэмакратычныя настроі сялян і прагрэсіўнай інтэлігенцыі.

Да восені 1917 года ў БСГ паскорыўся працэс размежавання левай і правай пlynяў, перадумовы якога наспявалі ўжо з моманту яе адрэжэння. У перыяд нарастання рэвалюцыі ад БСГ адкалолася частка рэвалюцыйна настроеных членаў з петраградскіх рабочых—

беларусаў і матросаў Балтыйскага флоту. Напярэдадні Кастрычніцкай рэвалюцыі яны стварылі Беларускаю сацыял-дэмакратычную рабочую партыю (БСДРП). У далейшым сацыял-дэмакратычная газета «Дзянніца», раскаваючы аб БСДРП, пісала, што «з першых дзён рэвалюцыі многія рабочыя Петраграда, уваходзячы ў агульнарасійскія партыі, сталі ўтвараць свае нацыянальныя арганізацыі. Беларускае сацыял-дэмакратычнае (прадстаўнікі левага крыла БСГ) аб'ядналіся і стварылі некалькі сваіх арганізацый у Нарвскім, Ліцейным і Неўскім раёнах. Гэтыя арганізацыі цалкам прынялі праграму РСДРП (бальшавікоў), падзялілі таксама і тактыку гэтай партыі». У кіруючае ядро БСДРП увайшлі А. Чарвякоў, А. Усціловіч, І. Лагун, А. Гурыновіч і іншыя. Яна аб'яднала каля 700 членаў, мела сваіх прадстаўнікоў у Петраградскім Саваце рабочых і салдацкіх дэпутатаў, а таксама ў Пецяргофскім раённым Саваце.

Ад БСГ таксама арганізацыйна адасобілася левая пlynь, якая аб'ядноўвала Петраградскую, Маскоўскую і Бабруйскую арганізацыі. Іх кіруючым цэнтрам стаў Петраградскі камітэт БСГ. Але палітычная лінія левых не была паслядоўнай. Яны лічылі, што ў Беларусі ўлада павінна належаць працоўнаму народу ў асобе Краёвай рады. Што тычыцца праграмы БСГ, то левая пlynь нічога прынцыпова новага не магла ўнесці ў яе змест. Усё заставаўся тым жа, што і ў нацыяналістычных. Але ў сваёй практычнай дзейнасці левыя падтрымлівалі рэвалюцыйны рух, вялі актыўную барацьбу супраць буржуазнага нацыяналізму. Такая пазіцыя давала магчымасць бальшавікам выкарыстоўваць іх у барацьбе з нацыяналістычнымі партыямі і арганізацыямі. Праз БСДРП, якая выйшла з БСГ, яны імкнуліся арганізацыйна замацаваць свой уплыў сярод членаў левага крыла гэтай партыі. Па сутнасці БСДРП выкарыстоўвалася бальшавікамі як пераходная ступень для радавых членаў дробнабуржуазных нацыянальных партый да ўспрыняцця рэвалюцыйных ідэй. Можна сказаць, што гэта быў пошук форм і метадаў барацьбы за адрыв ад нацыяналістычных партый рабочых, сялян, салдат, пошук сродкаў разлажэння гэтых партый, якія мелі яшчэ сацыяльную апору ў Беларусі.

Восенню 1917 года буржуазна-нацыяналістычныя партыі аказаліся ў поўнай ізаляцыі. Яны страчвалі апору ў нацыянальным руху. Рэвалюцыйна-дэмакратычны напрамак Беларускага нацыянальна-вызваленчага руху ўсё бліжэй і цясней злучаўся з рабочым рухам, з барацьбой за звяржэнне ўлады буржуазіі. Асноўныя яго сілы — рабочыя, сяляне, перадавая інтэлігенцыя — былі на баку ленинскай партыі, бо яна паслядоўна і стойка змагалася за рэвалюцыйнае рашэнне ўсіх завалючых дач, якія хвалявалі шырокія працоўныя масы. Напярэдадні Кастрычніцкай беларускай нацыянальнай рух развіўся пад непасрэдным уплывам рабочага класа і яго партыі бальшавікоў, а навіта таму, што бальшавікі, а буржуазныя нацыяналістычныя партыі адлюстроўвалі іх карэнныя класавыя і нацыянальныя інтарэсы.

ВАС ЭТО ИНТЕРЕСУЕТ

КУЛЬТ ЛИЧНОСТИ СТАЛИНА: ЧТО В ИСТОКАХ?

Мера совести — это и мера памяти. Необходимо серьезное исследование прошлого во всей его полноте. Я полагаю, что назрело время, когда мы должны отказаться от упрощенных представлений о воздействии культа личности Сталина и его последствий на природу советского строя.

Эти представления берут свое начало в тот период, когда под природой социализма понимался узкий набор его черт, притом определенных раз и навсегда. Иначе говоря, природа социализма рассматривалась не в развитии, в обогащении качеством, а упрощенно. На каком-то этапе произошла своего рода абсолютизация сложившихся на практике форм организации общества, а сами основные характеристики социализма рассматривались как неизменные, как догмы, не оставляющие места для объективного научного анализа. «Застывший образ» социализма, естественно, приводил к утверждению, будто его природа независима от превратностей, вроде бы непроницаема для новых явлений, которые рождает богатство жизни.

Но социализм развивается, как развивается и его концепция: нельзя смотреть на теорию нового строя как на набор религиозных догматов, а классовых научных коммунизма выдавать за их пророков. Дистиллированное и оскопленное определение социализма делало его безжизненным, а все пороки и деформации связывались лишь с субъективными просчетами да с просчетами империализма.

Без полной правды, без нравственной оценки собственного прошлого мы не сможем возродить идеальных устремлений общества, расширить духовные горизонты личности. Укрепить у трудящихся веру в социализм — важнейшая

Другая крайность — объяснение почти всех негативных явлений в условиях социализма некими закономерностями, заложенными в его природе. Так, противники научного социализма ищут корни и истоки сталинских репрессий в революционной идеологии, проводят параллель между гитлеровскими зверствами и сталинскими репрессиями. Эта далеко не оригинальная точка зрения обосновывается формально общим признаком сравниваемых явлений — насильем.

Я не могу принять это сравнение. Прежде всего вызывает протест абстрактный подход к насилью как таковому, растворение его содержания в бесконечной череде исторических событий. Разве нет различий, например, между насильем бандита, террориста и насильем сопротивляющейся жертвы? Средства борьбы за человеческие условия жизни определяются не только благородством гуманистических идеалов нового строя, но и теми насильственными методами, которые употребляет против него старый, уходящий мир. Поэтому прав Ленин, писавший, что «без насилия по отношению к насильникам, имеющим в руках орудия и органы власти, нельзя избавить народ от насильников».

Октябрьская революция была не только наименее кровавой — сравнительно со всеми предшествующими революциями, — но и фактически спасла жизнь миллионам солдат, погибавших на фронтах первой мировой войны. Большевики призвали к всеобщему миру. Были освобождены министры и генералы, давшие подписку не выступать с оружием против Советской власти (и не сдержавшие своего слова). В принятом 22 ноября 1917 года Советским правительством первым декрете о суде смертная казнь отсутствовала в числе наказаний. Коммунисты призвали к созиданию, к возрождению страны, к сотрудничеству всех патриотов. В ответ они получили саботаж, белый террор, гражданскую войну, интервенцию 14 государств.

Буржуазия готова была потопить в крови восставшую «чернь», любыми средствами задушить революцию. И эта схватка привела к суровому выводу, сделанному на первом конгрессе III Интернационала: «Требовать от пролетариата, чтобы он в последней схватке, не на жизнь, а на смерть, с капиталом благочестиво соблюдал требования политической демократии, — то же самое, что требовать от человека, защищающего свою жизнь и существование против разбойников, чтобы он соблюдал ис-

кусственные условия и правила французской борьбы, установленные его врагом и этим врагом не соблюдаемые».

И уж если нужны сравнения, то с чем сопоставить масштабы второй мировой войны — гибель 50 миллионов человек, страдания многих сотен миллионов? Античеловеческий характер нацизма приобрел глобальный характер. Он ставил целью уничтожение многих «неполноценных», «низших рас».

Для Ленина террор — вынужденная и временная мера, он писал, что нужно «ограничить его минимальнейшим минимумом». И подчеркнем: добиваясь порядка, Ленин требовал, чтобы в случае нарушения законов коммунистами к ним применялась «тройная кара» против кары беспартийным.

После смерти Ленина роль государственного аппарата еще более возросла. Необходимость укрощения мелкобуржуазной стихии, попытки реставрации капитализма (внутри и извне), отсутствие демократической культуры и политического опыта в массах, страстная ненависть к прошлому и радикализм в перераспределке мира, многовековая традиция подчинения деспотизму и его мифологизация, изрядная доля утопических представлений о социализме и самое абстрактное понимание путей его строительства, потребность в быстрой индустриализации, угроза войны — все это способствовало гипертрофированию определенных государственных институтов. Репрессивный аппарат, защищавший народ от внутренних и внешних врагов, создавал одновременно и опасность узурпации власти.

Постепенно культ государства стал культом личности Сталина. Он был на вершине иерархической пирамиды. Был персонализацией не только социалистического государства, но и всех его достижений, настоящего и будущего. В Сталине разрушительная сила абсолютной власти нашла свое предельное воплощение. Личность стала мифом, а миф обрел силу реальности.

Историкам предстоит еще отсортировать то значительное и полезное для социализма и страны, что сделано при Сталине, от того, что сделано им во вред социализму. Вряд ли, по моему, правы те, кто полагает, что индустриализация, коллективизация и разгром фашизма — бесспорные достижения социализма — нивелируют просчеты и вину Сталина. Во-первых, достижение невозможно оторвать от его «себестоимости». Во-вторых, достигнутое — результат воли и труда миллионов коммунистов и беспартийных. Это результат реализации великих идеалов социализма, хотя и немало деформированных при своем воплощении. В третьих, нет оправданий массовым репрессиям и грубым нарушениям социалистической законности.

Конечно, надо учитывать совокупность объективных условий, в которых возросла сталинская узурпация власти, но нельзя в них растворять и его личную вину. Не случайно Ленин предупреждал об опасности «чисто личных свойств» Сталина, о сосредоточении им в своих руках «необъятной власти». Именно поэтому Ленин настаивал на замене его на посту Генерального секретаря.

Идущее в СССР очищение от деформаций свидетельствует о глубине корней, безусловно уходящих в 30-е и 40-е годы, к наследию культа личности. С другой стороны, это же очищение внушает и исторический оптимизм, веру в далеко не исчерпанные творческие возможности социализма.

Я не могу согласиться с тезисом о том, что культ личности закономерен, а его пороки — следствие коммунистической идеи. Основные причины этого явления — не в социалистическом идеале, а в прошлом (экономическом, политическом, культурном, социально-психологическом) стран, вставших на путь социализма. Культ личности со всеми его последствиями — это как бы последний залп уходящего вместе с прошлым угнетения, унижения человеческого достоинства по рождающемуся в муках «царству свободы». Нельзя забывать о том, что пролетариат, как говорил Ленин, не делается «святым и застрахованным от ошибок и слабостей» от того, что он совершит социальную революцию.

Виктор КИСЕЛЕВ.

ПРОЗВЕНЕЛ ПЕРВЫЙ ЗВОНОК

...Играет духовой оркестр, и нежные звуки вальса плывут над новой школой, ее первыми учениками и затишают вдаль... Может быть, у самого синего моря.

И это не преувеличение: здание минской средней школы № 179, одной из 104, введенных в строй к началу текущего учебного года в республике, разместилось на самом краю микрорайона Запад. С одной стороны ее — новые многоэтажные дома, с другой — полявая даль с перелесками тянется к водохранилищу «Дрозды».

С каждым годом будут взрослеть и мужать сегодняшние девочки и мальчики, а вместе с ними и молодой коллектив преподавателей, который во многом составили вчерашние выпускники Минского педагогического училища № 2. Да и Валентина Абибик директором всего неделю...

НА СНИМКАХ: денточку при открытии минской средней школы № 179 разрезает ее директор Валентина АБИБИК; ученица 2-го «Б» класса Юля ШКЛЯРЕВСКАЯ.

ОТКРЫТИЕ РАСШИРЯЕТ ПОЗНАНИЯ

В ОБЛАСТИ ФИЗИКИ СВЕРХПРОВОДНИКОВ

«АНДРЕЕВСКОЕ ОТРАЖЕНИЕ»

С недавних пор на страницах газет и журналов замелькало словосочетание «высокотемпературная сверхпроводимость». В рамках этого «бума сверхпроводимости» привлекло внимание ученых и открытие московских физиков, занесенное недавно в Государственный реестр открытий СССР, так называемое «андреевское отражение». Оно имеет непосредственное отношение к явлению сверхпроводимости.

...Даже если вы порядком забыли школьную программу по физике, то одно из железных правил природы в памяти скорее всего сохранилось: угол падения равен углу отражения. Как не запомнить, что луч света (или поток заряженных частиц), упав на гладкую поверхность, отражается от нее зеркально. Считалось, что так происходит всегда. Но группа сотрудников Института твердого тела и Института физических проблем имени Сергея Вавилова Академии наук СССР (Александр Андреев, Николай Заварицкий и др.) обнаружила, что на границе между обычным металлом и сверхпроводником заряженные частицы (электроны и дырки) отражаются совершенно неожиданным образом: при любом угле падения... точно назад. Гипотезу о подобной закономерности высказал несколько лет назад физик-теоретик член-корреспондент Академии наук СССР Александр Андреев. Однако лишь недавно, когда появились новые тонкие ме-

тоды исследования, ее удалось проверить экспериментально.

Итак, под каким бы углом ни подлетела заряженная частица к границе между нормальным и сверхпроводящим металлами, она непременно вернется назад. Эта картина проста только на первый взгляд. В результате такого отражения частица, как выяснилось, меняет заряд: электрон превращается в дырку и наоборот. Столь загадочное превращение дало даже повод усомниться в законе сохранения заряда. Авторы открытия разгадали механизм превращения и убедились, что классический закон не нарушается, а кажущаяся аномалия может быть объяснена сверхпроводящим током, текущим без сопротивления в пограничном слое.

Открытие расширяет познания в области физики сверхпроводников, вновь ставших сегодня столь актуальными. Есть у него уже и практические применения. Авторы разработали метод оценки чистоты и совершенства образцов сверхчистых металлов, который намного проще и точнее ранее существовавших. «Андреевское отражение» играет важную роль в создании сверхпроводящих устройств, использующих контакты сверхпроводников с обычными металлами, — такие устройства в последние годы получили широкое распространение в научных и промышленных лабораториях.

Элла НИКОЛЬСКАЯ.
(АФН).

[Працяг. Пачатак у № 35].

— Галоўнае, ты не адставай і не вытырайся. Найлепш, каб я цябе спіной чуў. А што трэба, я сам зраблю, — сказаў Бураў, не паварочваючыся да Войціка. Той, чуваць было, зноў насцярожыўся.

— А коні?
— А што коні? Коней, калі што, патрымаеш.

— Трэба б яшчэ каго ўзяць, — гучна вымаркаўшыся на траву, гугнява зазначыў Войцік. — Трэцяга. Усё б зручней. А то што, удвух.

— Ну ты, разумны такі! — пачаў злавацца Бураў. — Чаго ж там маўчаў? Сказаў бы камандзіру: давайце трэцяга. Дык жа маўчаў?

— Маўчаў, маўчаў... — няпэўна прабурчэў Войцік і пацягнуў за повад каня, які пануўся ў кустоўе па хамлак зялёнай травы. — Ну ты, ваўкарэзіна, не нажрэшся...

Тым часам патроху цямнела — ленавата і няпэўна; у полі яшчэ было відна, але станцыйныя дамкі па той бок рэчкі спавіліся шэрымі прыцемкамі, а высокія дрэвы ля станцыі дык і зусім ужо ступіліся ў змрок. Мусіць, можна было ехаць, бо рабілася ўсё болей сцюдзёна на гэтым ветраным узлеску, рэдкія хвоі ўгары аж гудзелі ад ветру, ды і згаладнелыя коні не хацелі стаяць — лезлі пісамі па траву ў аleshнік, не нажэрна дралі яе разам з воглым зялёным мохам.

— Так. Давай памалу цераз поле на кладку, — кінуў галавой Бураў і завярнуў кабылку.

Коні пайшлі полем, цяжкаючы капітамі ў раскідлай ад дажджу баразне. Узлесак застаўся заду, і ў душы ў Бурава пачала расці-разрастацца сцюдзёнаватая ападка — як бы іх часам не стрэлі па той бок рэчкі, ля лазні ці на падворку, як бы не напароцца на якую халеру. Усё ж праз вярсту ад станцыі была паліцыя, чорт ведае, ці сядзіць яна зараз у сваім бункеры, можа, як і яны, гойсае дзе па вёсках, а то яшчэ і заляжа ў засаду. Ці мала яны за лета нарываўліся на паліцэйскія засады. Асабліва ў вёсках, паселішчах, на прасёлках, каля мастоў і кладак. Цяпер, едучы наўпросткі цераз поле, ён не падганяў кабылу, і тая ішла, як хацела, — зморана тупала, кляюкаючы капітамі ў гразі, а ён, навастрыўшы зрок, пільна ўглядаўся ў прырочны хмызняк, туды, дзе калісьці была кладка. Праўда, хоць ён на радзіўся тут і вучыўся, і аббегаў дзіцём усё наваколле, але з таго часу, як у калектывізацыю бацька перабраўся з сям'ёй у мястэчка, Бураў ні разу не завітаў сюды — не было патрэбы, а затым на ягоньм жыццёвым шляху была вайсковая служба на Далёкім Усходзе, два перадаваеныя гады ён працаваў у раёне — ганяў па дарогах палутарку. І цяпер, едучы па тутэйшых мясцінах, ён ледзьве пазнаваў іх, хоць, зрэшты, яны не надта і змяніліся. Прынамсі, узлесак, дарога і поле былі, як і некалі; калісьці ён тут пасвіў жывёлу, вазіў снапы і сена, ведаў тут кожную балацэвіну, кожны грудок і сцежку.

Здаецца, аднак, у полі і ля ракі скрозь было пуста, толькі ў надрэчным лазняку варушылася на ветры непаседлівая чародка вераб'ёў, ды на плоце ля лазні пасядзела і лянiва паляцела кудысь варона. Ён ужо згледзеў там Сушчэнеў гарод з двума стажкамі каля падворка, ад лазні туды, памятаў, вяла добра ўтапаная сцежка. Некалі падлеткам ён бегаў там, пазіраючы цераз плот на тоўстыя струкі сушчэнінскага бобу, адно лета той сцежкай ганяў да ракі гусей. Сушчэня тады быў яшчэ дзецюком, нежанатым, увогуле спакойным хлопцам, старэйшым за яго гадоў, можа, на восем, на Бурава ён мала звяртаў увагу — у яго былі свае інтарэсы і свая хлапечая кампанія. Чамусьці тады ён нават падабаўся Бураву, можа, сваёй спаважнасцю, роўнасцю ў адносінах да іншых, сяброў і суседзяў. Хто б тады падумаў,

што іхнія лёсы спакваля так недарэчна скрыжуюцца?

Але во скрыжаваліся.

Рэчка была нешырокая, з падмытымі ў паводку, здзірванелымі за лета берагамі і кладкай — дзвюма гнілаватымі дошкамі, прытопленымі канцамі ў ваду. Бураў саскочыў з кабылы, пацягнуў за повад: кабыла нязгодна тузанула галавой, нерашуча пераступіла на беразе — баялася ісці ў раку. Можа, правільна забаялася, падумаў Бураў, чорт ведае, якая тут цяпер глыбіня, вады найшло поўна, да самага берага. Але мо не ўтопіцца. Ён дужэй тузануў за повад, і сам нерашуча ступіў на прытоплены канец кладкі, кабылу ж кіраваў побач. Урэшце тая набралася адвагі, асцярожна сышла з берага і раптам апантана рванулася пярэднімі нагамі ў раку. Ён мусіў таропка пераступіць па кладцы, але тая здрадлива хіснулася пад нагамі, асела, ногі боўтулі ледзь не да дна. Ледзьве ўтрымаўся на дошцы — повад выпусціў з рукі, — кабылка пужліва выскачыла на той бок і спынілася, атрасаючы мокрае чэрава. Моўчкі вылаяўшыся, ён ужо нетаропка перайшоў па кладцы і падняў з травы мокры повад.

На тым беразе, не злазчы з каня, сядзеў Войцік.

— Ну што стаў? Давай конна! Тут неглыбока.

Войцік пераехаў болей удала, конь цяжкавата ўзабраўся на бераг, і тады Войцік саскочыў, узяў з рук Бурава повад. Стоячы на адной назе, Бураў сцягнуў з другой нагі бот, выліў ваду, выціснуў чарую вярву анучу.

— Не хапала яшчэ, халера...

Наперадзе і трохкі збоч на рачным беразе прыткнулася счарнелая ад часу і дыму крывабокая будыніна лазні з дзічкаю-грушаю ля маленькага акенца. Мусіць, за ёй можна было захінуцца, і Бураў павёў туды змакрэную сваю кабылку. Мокрая яго нага зусім азябла, ды і другая таксама не засцераглася ад вады — дзірэвыя боты цяжка пры хадзе, трэба было б дзе пераабуцца, змяніць анучы. Калі б яны былі ў яго, тыя анучы. Але, яшчэ не дайшоўшы да лазні, ён злёгві носам знаёмы чадны пах дыму, і гэта яго ўстрымвала. Калі ад лазні пахне дымком, дык, мабыць, там паліць ці ўжо напалілі і мыюцца—трэба ж было налезці на яе ў такі час! Але паварочваць назад, мабыць, было позна: у акенца лазні іх маглі ўжо згледзець.

Бураў зайшоў з глухога, надрэчнага боку лазні, прыслухаўся. Ад лазні дужа патыкала дымам, сажай, сухой, напаленай глінай; вугол з дзічкай густа аброс жорсткімі сцяблямі малінніку. Войцік, пад'ехаўшы, таксама саскочыў з каня, і Бураў аддаў яму повад, а сам зірнуў з-за вугла на дзверы. Дашчаныя скасабочаныя дзверы лазні былі падпёрты яловым калком — значыць, унутры яшчэ не было нікога. Мабыць, толькі яшчэ збіраліся мыцца.

Войцік з натруджаным клопатам на зашчачаным твары чакаў, што рабіць далей, і Бураў рашыў:
— Давай туды. Вунь хата. Па сцежцы...

Хата і падворак Сушчэні ўжо ледзьве цямнеліся ў вечаровай шэрасці, адтуль, ад вуліцы, лазню ўжо не надта было і згледзець, абы толькі не спаткаць каго на гэтай агароднай сцяжыне. А калі хто і спаткаецца, думаў Бураў, занятку ў яго ўсяго на хвіліну, доўга ён тут не затрымаецца. Абы не налезці на паліцыю. Але ў такі менавіта час, у шэрую гадзіну сутак, людзі яшчэ не заперліся ў хатах, корпаюцца на падворках з жывёлай, мусіць, такою парой

паліцыя яшчэ не дужа глядзіць і слухае. Глядзець і слухаць яна пачынае трохі пазней. Як наўкол паглушэе.

З коньмі на павадах яны прыйшлі ў канец падворка, якраз на дрывотню, мабыць, з нядаўна прывезенымі з лесу дрывамі, яшчэ не ўпарадкаванымі на зіму, якія бязладна кучаю круглякоў грукваліся ля плота. Побач валялася старое карыта, нейкія брудныя вядзёркі; прыслонены пад страхой да сцяны, стаялі вілы і граблі. З вуліцы дрывотні не было відаць, а ад поля яе захінаў стажок на гародзе, і Бураў, трохі паслухаўшы, аддаў повад Войціку.

— Стой тут і чакай. Калі што — я стрэлыну.

— Нядоўга каб...

— Нядоўга, нядоўга.

Войцік перахапіў вераўчаны повад, а Бураў зняў з-за спіны карабін і таксама аддаў Войціку. Мабыць, карабін яму цяпер не спатрэбіцца, можна будзе ўправіцца і з наганам, які ў цвёрдай скураной кабуры звычайна муляў у яго на сцягне. За пазухай пад шынялём у яго была круглая, бы гусінае яйка, з вострым абадком нямецкай граната — хопіць на аднаго Сушчэню. Калі іх там акажацца болей — справа, канешне, кепская. Калі болей, прыйдзецца патузацца. Ну, але як-небудзь...

Староючыся, каб цішэй, ён прайшоў па гразкім падворку да дзвярэй у сенцы, асцярожна прыладчыніў іх за клямку і прыслухаўся. Не, быццам з хаты нікога не было чуваць, толькі дзесь у закутку рохнула свінчо; ён пераступіў парог і пачаў ціха прычыняць за сабой дзверы.

Якраз у той час імпазна расчыніліся дзверы з хаты — рослы мужчына ў чорнай ватоўцы, з хмурым, свежапаголеным тварам, без шапкі пужліва ўтаропіўся ў прыцемак сяней, мусіць, бачачы, ды не пазнаючы заходжага. То быў Сушчэня, і Бураў сціхана азваўся з цемры:
— Можна да вас?

Нахмураны твар Сушчэні амаль не змяніўся, толькі знерухомеў нека, і ён, можа, з трохі забольшанай паўзай маўкліваці шырэй расчыніў дзверы. З пэўнаю перасцярогаю ў душы Бураў пераступіў і другі парог. Сушчэня зачыніў заду дзверы, і тады госьць павітаўся. Прывітанне яго, аднак, засталася без адказу, здаецца, у хаце не было больш нікога. На краі стала смуродна бліскаў агеньчык газнічкі, за прычыненымі дзверцамі грубкі, відаць было, разгараліся дровы. У няпэўным бляску адтуль Бураў згледзеў, аднак, шчыра зацікаўлены пгляд дзіцячых вачэй — хлопчык гадоў чатырох узгорбся ў падлогу і, усё ўзіраючыся ў яго, патупаў насустрач. У ягоньм маленькіх ручках была груба выразаная з дошкі нейкая цацкарагулька, якою той ляскаў сабе па далоньчы.

— А ў мяне во — конік. Татка злабіў...

Малое з радаснай гатоўнасцю працягвала яму сваю цацку, і ў вачанях яго было столькі даверу і дабрыні, што Бураў узяў цацку, няўцямна пакруціў у руках і пахваліў:
— Харошы конь.

— Мне папка і сабачку злобіць. З хвосцікам.

— З хвосцікам гэта харашо. А як цябе завуць?

— Мяне завуць Глыша. А тату Сушчэня.

— Значыць, будзеш Рыгор Сушчэня, — сказаў Бураў. Ён пашкадаваў ужо, што распачаў гэтую гаворку з дзіцём, якая, адчуваў, зусім не рабіла лягчэйшай ягоную задачу. Як бы не абцяжарвала нават тую задачу. І ён павярнуўся да гаспадара, які змярцвела стаяў ля парога.
— Сядай, што ж... — выціснуў

з сябе гаспадар. — Не пазнаў спярша. Змяніўся...

— Ды, мусіць, і ты змяніўся, — сказаў Бураў і, адчуўшы раптоўнае, нейкае нязвыклае для сябе хваляванне, сеў на лаву ў прасценку. Зараз жа да яго валюхаста падбег Грышка і даверліва прыхінуўся да калена, звычайна забавляючыся сваёй цацкай.

— А ў Лёніка ёсць патлон, — аддана зазіраючы ў твар Бурава, даверліва паведаміў ён. — Што сталея. Бух!

— Во як! Патроны цяпер не для рабят, — строга сказаў Бураў.

— Ды не патрон, Грыша, — зазначыў бацька. — Гільза ў яго ёсць.

— Ага, гільза.

Грыша пакінуў свайго канька і, болей зацікавіўшыся госьцем, уклаў кароценькі пальчык у рот, пачаў разглядаць Бурава.

— А я да цябе, Сушчэня, — пасцюдзянелым голасам сказаў Бураў, трохі адхінаючы ад сябе малое. Той, аднак, настойліва церся аб яго калена.

— І куля ў яго ёсць, — ціха паведаміў Грыша.

— Ладна, Грышачка, ідзі на ложка, там пагуляеш, — сказаў Сушчэня і ўзяў сына пад пахі. Той крыўдліва забойтаў нагамі, зашныкаў нават, аднак бацька аднёс яго ў запечак і раслаблена вярнуўся да грубкі.

— А дзе ж жонка? — запытаўся Бураў.

— Жонка ў хляве. Карову доіць. Сёння во лазню пратапіў, мыцца сабраліся, — сказаў кі эдлік ля грубкі.

— Мыцца, гэта харашо, — сказаў Бураў, думаючы пра іншае.

Канешне, страляць Сушчэню ў хаце было нельга, гэтае малое магло ўсё сапсаваць, бацьку трэба было кудысь вывесці — на падворак ці, можа, да лазні. Да лазні было б лепей. Праўда, стрэл маглі пачуць і на станцыі, а ім яшчэ трэба было пералазіць цераз рэчку... Лепш бы, канешне, за рэчкай. Адтуль цераз поле і — у лес. Толькі як туды яго давядзеш. А калі здагадаецца?

— Я знаў, што прыйдзеце, — сказаў тым часам Сушчэня з нейкай незразумелай пакурай у голасе, якая штосьці няўцямна пакаробіла ў душы Бурава. Аднак ён не паказаў таго і амаль бадзёра зазначыў:

— Знаў? Гэта добра. Значыць, віну сваю разумееш.

— Што ж тут разумець, — развёў рукамі Сушчэня. — Ніякай жа віны не маю, во ў чым загвоздка.

— Не маеш?

— Не маю.

— А рабят? — вырвалася ў Бурава. — Што павесілі?

— Рабят павесілі, — пагадзіўся Сушчэня і зноў абвясціў з выгляду, нагнуўшы галаву долу.

Падобна было, ён нават церагнуў пальцамі вочы, але тут жа, мабыць, перасіліў сябе і выпрастаўся. Бураў, ужо лаючы сябе за нерашучасць, адчуваў, як усё болей зяблі яго мокрыя ногі. Мокрая ануца на левай назе зусім скамячылася ў боце і муляла. Мусіць, трэба было канчаць гэтыя размовы, але ён некай надобра раслабіўся і бавіў час, нібы баючыся пераламаць сябе на галоўнае. З запечка да яго зноў прыкаціўся Грышка.

— Дзядзя, а ў цябе наган ёсць? — спытаў ён, зноў прыхінаючыся да яго калень.

— Не, які наган? — сказаў Бураў.

— А во што гэта? — кароценькім пальчыкам ён паказаў на яго кабуру.

— Гэта так. Сумачка.

Васіль БЫКАЎ

У ТУМАНЕ

УРЫЎКІ З РАМАНА

— А нашто сумачка? — дапытваўся Грыша, смочучы свой кароценькі пальчык. Некай нейпрыкмет ён абняў калені Бурава і ўжо ласкава, як кацяня, церся аб іх. Сушчэня тым часам сядзеў насупраць і не адганяў сына — ён паглыбіўся ў свае, мабыць, невясёлыя перажыванні. У той час у сенцах грукнулі дзверы, і ў хату не адрозу, некай запаволена, бы з ношай, увайшла жанчына з вядром, у цёплай, ваўнянай хустцы на галаве. Згледзеўшы чужога на лаве, відаць было, бо-язна насцярожылася, але тут жа яе ўвагу адабрала малое, якое ўжо спрабавала ўзлесці Бураву на калені.

— Грыша,
— А ў дзядзі наган ёсць. У сумачцы, — жвава паведаміў хлопчык.

На твары ў гаспадыні штось здрыганулася, як здрыганулася і ў душы Бурава, які адрозу пазнаў у гэтай жанчыне Анэлю Крукоўскую, з якой некалі тры гады вучыўся ў тутэйшай школе. Відаць, яна пазнала яго таксама.

— Здрастуйце.

— Здрастуй, Анэля, — збянтэжана сказаў Бураў. Ён не ведаў, што тая дзядзючына стала жонкай Сушчэні, гадоў восем ён з ёй не бачыўся і нават нікога не папытаўся аб ёй, і гэтая сустрэча сталася для яго зусім нечаканай. Але цяпер ён змог, робячы выгляд, што паяўленне Анэлі зусім не навіна для яго, што ён усё даўно ведае. Далей, аднак, размова ў іх не пайшла, абамі штось замінала. Бураў дык ведаў, канешне, што, але, мабыць, здагвалася і Анэля. Напэўна, адчувала. Тым не менш яна ўважліва перасіліла сябе і нерашуча прапанавала:

— Трэба ж пачаставаць вас. Галодныя ж, мабыць?..

— Няма часу, Анэля, — сказаў Бураў і тут жа зазлаваўся на целася. Таксама хацелася пасядзець, пагрэцца ў хатнім цяпле, пагутарыць з ветлівай, ніштаватай з твару жанчынай, якая некалі нават падабалася яму, хоць і была гады на два старэйшая за яго. Дужа карце-ла Бураву адагрэць азяблае за дарогу цела ці, можа, нада-лей адсунуць тое, дзеля чаго ён прыехаў сюды і чаму міжвольна супраціўляўся ўся яго істота. Але як было раслаб-ляцца, як было забыцца аб тым хоць на хвіліну? Ён і так сядзеў, бы на вуголі: недзе на дрывотні яго чакаў Войцік і, можа, па вуліцы ўжо брылі сюды паліцыі.

— Завесь акно, — ціха гукну-ла Анэля да мужа, а сама кіну-лася ў пасуднік, затым да печы, забразгала засланкай. Сушчэня таропка завесіў акно паласатай радзюжкай, што вісела збоч на цвіку, а Бураў, паду-маўшы, сцягнуў з нагі мокры бот.

— Во, можа, у вас якая ану-чына знойдзецца? Пераабуцца.

— Ануца? Зараз.

Анэля шаснула ў запечак, чу-ваць было, нешта разадрала там і хутка вынесла яго дзве мяккія і нават цёплыя анучыны. Дровы ў грубцы сталі добра ўгарацца, скрозь па падлозе заскакалі барвовыя водбліскі, асвятлілі чырвоным і без таго счырванелую ад сцюжы ступ-ню Бурава.

— А як жа мама твая? Ці жывая? — запыталася Анэля ад печы.

— Мамы няма ўжо. Тры га-ды як.

— А сястра ж Феня?

— І сястры няма. Забілі вяс-ной у Лісчанскай пушчы.

Гаспадыня тым часам паста-віла на стол міску з цёплай смажанай бульбай, ад якой ішоў такі смачны пах, што цяж-ка было ўтрымацца, але Бураў пераабуваўся з абякавым да ежы выглядкам — быццам сам нядаўна ад стала. Сушчэня тым часам сігануў за поцілку і па-ставіў ля міскі трохі няпоўную пляшку, у якой знаёма калыха-лася мутнаватая вадкасць.

[Працяг будзе].

ПАЭТ З БРАТНЯЙ ПОЛЬШЧЫ ВІКТАР ШВЕД У «ІСЛАЧЫ»

ЖЫЦЦЁВЫМІ СЦЕЖКАМІ

Пазванілі з Саюза пісьменнікаў БССР:
— У ДOME творчасці «Іслач» адначывае і працуе першы замежны госць — паэт Віктар Швед з Польскай Народнай Рэспублікі. Прыязджайце.

Прыехалі і... не засталі госця: ён з раніцы паехаў у Хатынь. Давялося пераносіць сустрэчу.

У «Іслачы», як у добрай сям'і, усё пра ўсіх ведаюць. Яшчэ ў холе паведамлілі:

— Швед сёння з раніцы стукае на машыны.

З-за дзвярэй нумара, дзе жыў госць, даносіліся гукі пшучай машыны. Віктар Мікітавіч (менавіта так ён прадставіўся) дадрукоўваў рукапіс.

Рыхтую новы зборнік, які павінен выйсці ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». А тут яшчэ намячаецца днямі творчая сустрэча з калегамі-літаратарамі... Адбіраю вершы, — Віктар Мікітавіч паказаў на ладны стос, што ляжаў на краі стала.

Я зацікавіўся. Вершы былі напісаны на беларускай мове. Падумалася: «Член Саюза польскіх пісьменнікаў, а піша па-беларуску».

— Бо я на нацыянальнасці беларус, — растлумачыў Віктар Швед. — Нарадзіўся ў невялічкай вёсцы Мора ў былым Бельскім павеце, што на Беластоцчыне.

Сёння ў Польшчы праживае каля 350 тысяч беларусаў. З іх амаль 250 тысяч — на Беластоцчыне.

Дык вось, у 1956 годзе ўтворана Беларускае грамадска-культурнае таварыства. Тады ж яно пачало выдаваць штодзённы «Ніва» на беларускай мове.

З першых дзён стварэння пры Таварыстве ў Беластоку літаратурнага аб'яднання «Белавежа» прымаю актыўны ўдзел у яго працы, усяляк падтрымліваю яго. Сярод тых літаратараў,

што групуюцца вакол «Белавежы», — сем членаў Саюза польскіх пісьменнікаў. Гэта добра вядомыя і ў Беларусі Алесь Барскі, Надзея Арцімовіч і наш госць Віктар Швед...

— Выходзіць, вы практычна ўвасабляеце ў сабе еднасць двух народаў-суседзяў?

— Выходзіць так. Я беларус, а жыў у сталіцы Польшчы з 1946 года. Там скончыў Акадэмію палітычных навук, пасля аддзяленне журналістыкі Варшаўскага ўніверсітэта, кафедру беларускай філалогіі гэтага ж ўніверсітэта. Вершы пішу па-беларуску, рэдакую польскія кнігі — шмат гадоў працую ў выдавецтве «Ксёнка і веда».

У 1967 годзе ў Беластоку быў выдадзены першы зборнік Віктара Шведа «Жыццёвымі сцежкамі». У яго ўвайшлі вершы і на грамадскія тэмы, і філасофскія, вершы для дзяцей і гумарыстычныя. Пасля гэтага зборніка выйшаў другі — «Дзяцінства прыстань». Нядаўна ў Мінску ўбачыла свет яго кніжка для дзяцей. І вось зараз рыхтуе новы зборнік...

Гартаю старонку за старонкай: паэт застаецца верным асноўнай тэме — тэме любові да сваёй Айчыны. Успомнілася: «Як сказаў паэт Жыгулін: «Гэту тэму не аддам...»

— Я люблю сваю маленькую айчыну — Беластоцчыну, — усхвалявана расказваў Віктар Швед. — Аб'ехаў я Польшчу і Угоршчыну, часта сустракаюся са сваімі землякамі-беларусамі.

І тады нараджаюцца такія радкі:

Я рос і вырас на айчынай глебе,

Карэнні тут глыбока

запусціў,

Карміўся тут сваёй Айчыны хлебам,

Хлеб гэты ўласным потам акрапіў.

Слухаеш і быццам бачыш дарагія краявіды паэтавай зямлі, дзе прайшло яго маленства. А словы верша набываюць асаблівы сэнс, бо націск тут зроблены менавіта на галоўныя ў чалавечым жыцці каштоўнасці: працу, сумленне, любоў...

Паэт прызнаецца ў шчырай любові да роднага краю:

І заўсёды будзе бліжкім,

Што спазнаў я тут.

Ты — жыццё маё, калыска,

Мілы, родны кут.

А пачынаецца гэты ланцужок з самага блізкага чалавека — маці. З якой пшучою таі паэтызуецца ў Віктара Шведа маці: добрая, ласкавая, душэўная, чуйная...

Не мог паэт абмінуць у сваёй творчасці і тэму нараджэння новага свету. У яго ёсць цэлая нізка вершаў, прысвечаных Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Адзін з іх — «Першы стрэл Аўроры». Верш прысвечаны нашаму земляку Якубу Мартынюку з вёскі Новае Бярозава, былому матросу-гальванёру з легендарнага крэйсера «Аўрора».

Глядзеў ён на Зіміні і думаў аб долі...

Ці ведаў? Здаецца, наўрад Якую мець будзе ў гісторыі ролю

Той першы сігнальны снарад...

— Дарэчы, пасля гэтага майго верша, — расказваў Віктар Швед, — Якуб Мартынюк атрымаў ордэн Леніна. За ўдзел у рэвалюцыйных падзеях у вайсковым партызанскім руху і ў арганізацыі партызанскага руху ў вайсковым партызанскім руху і сказалі: «Гэта твая творчая фантазія». А я адказаў: «Не, гэта факты. Вы можаце правярць». Правярлі, і ўсё пацвердзілася: Якуб Мартынюк быў гальванёрам на «Аўроры».

Адштурхнуўшыся ад канкрэтнага факта, Віктар Швед звычайна пераходзіць да абгульнення, паглыбляючы ма-

стакае асэнсаванне далёкіх і блізкіх падзей. Вялікі Кастрычнік даў дзяржаўную незалежнасць нашым народам — беларускаму і польскаму. Многа агульнага ў лёсах гэтых народаў і ў больш блізкай гісторыі. І беларусы, і палякі вельмі пацярпелі ад фашысцкага нашэсця. Гэта наш боль, наша памяць.

— У Беларусі, — гаварыў Віктар Швед, — ёсць мемарыяльны комплекс «Хатынь», узведзены на месцы адной з 627 беларускіх вёсак, якія былі ў гады вайны знішчаны гітлераўскімі акупантамі, знішчаны з усімі жыхарамі-вяскоўцамі. Сёння званы Хатыні пераклікаюцца са званамі польскай вёскі Райск, 149 жыхароў якой былі расстраляны гітлераўцамі 16 чэрвеня 1942 года за супрацоўніцтва з партызанамі.

Але не толькі ўспамінамі жыве Віктар Швед. Яго хваляюць нялёгка і няпростыя праблемы нашага часу. Ён вельмі любіць сваю Беластоцчыну. І як сапраўдны інтэрнацыяналіст, шчыра апявае тыя пераўтварэнні, што адбыліся ў сацыялістычнай Польшчы. З няменшым захапленнем піша ён пра паездкі ў Беларусь, Маскву. Інтэрнацыяналізм не нараджаецца на пустым месцы. Дружба польскага і савецкага народаў закладвалася і мацуецца ў сумеснай барацьбе, у працы, у стварэнні і пераадоленні агульных цяжкасцей, сцвярджае Віктар Швед у сваіх вершах.

Мне давалося прысутнічаць на творчай сустрэчы Віктара Шведа з беларускімі калегамі-літаратарамі ў ДOME творчасці «Іслач». Там дыскусія, што была пераўтварэннем працы наш зямляк спалучае з актыўнай грамадскай дзейнасцю. Ён член Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства, член Усепольскага камітэта міру. Мае званне заслужанага дзеяча культуры ПНР.

Уладзімір ВЯРХОЎСКІ.

НАШ КАЛЯНДАР

АЛЕСЮ АДАМОВІЧУ 60 ГАДОУ

У адрозненне ад звычайнага для большасці беларускіх літаратараў пасляваеннага гадоў статуса — інтэлігента з сялян, у А. Адамовіча былі некаторыя перавагі: ён рос у сям'і сельскіх медыкаў. У пятнаццаць гадоў ён стаў добраахвотным памочнікам маці-падпольшчыцы. У шаснаццаць пайшоў у лес, у партызаны. Алесь стаў хутчэй за многіх аднагодкаў, нават ваеннае ліхалецце не змагло затармазіць рух яго даравітай натуры.

Пераскокваючы праз класы, паступіў у 1945 годзе на філфак Белдзяржуніверсітэта, бліскуча скончыў яго, прадоўжыў вучобу ў аспірантуры.

У дваццаць пяць — кандыдат філалагічных навук, у трыццаць пяць — доктар, выкладчык Маскоўскага і Беларускага ўніверсітэтаў, вядомы пісьменнік і вучоны, навуковед, акадэмік Беларускай акадэміі навук Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР.

Стаўшы ўжо вядомым пісьменнікам, вучоным-літаратурназнаўцам, літаратурным крытыкам, Алесь Адамовіч не спыніўся на дасягнутым. Разам з Янкам Брылём і Уладзімірам Калеснікам ён «пайшоў у народ», каб запісаць страшныя расказы цудам уцалелых людзей з соцень беларускіх Хатыней. Чатыры гады пайшло толькі на тое, каб аб'ехаць усе куткі Беларусі, адшукаць жывых сведак гітлераўскіх злачынстваў супраць чалавецтва, выслухаць трагічныя гісторыі, што ўзрушвалі сваёй праўдай, і стварыць кнігу «Я з вогненнай вёскі...», аналагаў якой у свеце няма. А потым былі такія ж расказы ленаградцаў, якія перажылі блакаду, сабраныя разам з Даніілам Граніным у «Блакадную кнігу», мастацка-дакументальныя кнігі «Хатынская аповесць» і «Карнікі».

Веданне таго, чым людзі жывуць, аб чым яны ніколі не забудуць, чаго яны чакаюць, дапамагае пісьменніку быць верным абранаму шляху. Гэтае веданне, падмацаванае шырокімі навуковымі пошукамі ў галіне гісторыі нацыянальнай літаратуры, гарачым удзелам у справах агульнасаюзных, дазволіла Адамовічу сканцэнтравана на ясных праблемах ядзернай эры, якая паставіла чалавецтва перад бяздоннем небыцця.

А. Адамовіч — адзін з найбольш смелых і апэратыўных вучоных, які дапаўняў карціну развіцця беларускай літаратуры імёнамі незаслужана забытых пісьменнікаў.

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння А. Адамовіч узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

3 АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

У мінскім Палацы мастацтва адбыліся тры цікавыя персанальныя выставы — Л. Панамарэнка, Э. Фокінай і Я. Бусла.

Я. Бусел працуе ў асноўным як сатырык. З 1964 года ён супрацоўнічае з часопісам «Вожык», дзе пастаянна з'яўляюцца яго шаржы і малюнкi. За ўдзел у міжнароднай выставы «Сатыра ў барацьбе за мір» у 1977 годзе мастак быў узнагароджаны медалём Савецкага камітэта абароны міру.

Вялікую ўвагу надае плакату. У галіне станковай графікі Я. Бусел працуе ў тэхніцы акварэлі і лінарыту. Вельмі часта ў творчасці звяртаецца да вобразу фальклору.

Значная частка работ Я. Бусла, прадстаўленых у экспазіцыі, — гэта графічныя серыі, якія створаны па матывах твораў беларускіх пісьменнікаў, ілюстрацыі да беларускіх народных песень і прымавак.

Асноўная прыхільнасць Эмы Фокінай — мастацкая апрацоўка фарфору і фаянсу. З 1964 года яна ўдзельнічае ў выстаўках.

Гледачы ўбачылі на выстаўцы комплекты посуду, вазы, дэкаратыўныя талеркі, выкананыя Э. Фокінай.

З імем Леаніда Панамарэнка звязаны пачатак развіцця сучаснай беларускай керамікі. Ён адзін з першых у рэспубліцы мастакоў-керамістаў, які стала развівае традыцыі беларускай народнай пластыкі, дае ёй новае жыццё.

Ужо першыя творы, выкананыя Леанідам Панамарэнкам у тэракоце, сталі прыкметнай з'явай у дэкаратыўна-прыкладным мастацтве Беларусі.

На пачатку 1960-х гадоў мастак працуе на Мінскім фарфоравым заводзе, Івянецкай фабрыцы мастацкай керамікі, удзельнічае ў адраджэнні бытавой, вытворчай керамікі. Арыгінальныя дэкаратыўныя вазы з абпаленай чырвона-карычневай гліны, комплекты ўжыткавага посуду, кампазіцыі размалёвак на бела-фаянсавай і чырвона-вохрыстай глінянай плітцы вельмі спадабаліся шматлікім наведвальнікам выстаўкі, якія пакінулі ў кнізе водгукаў цёплыя словы ўдзячнасці майстру.

НА ЗДЫМКАХ: Я. БУСЕЛ. «Лепшая вадзіца з роднай крыніцы»; Э. ФОКІНА. «Мой родны горад»; Л. ПАНАМАРЭНКА. «Зязюля».

НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦЬ—НЕВЫЧЭРНАЯ КРЫНІЦА ПАЗНАННЯ

ЗАГАДКІ РАЗНЫХ КАРУНКАЎ

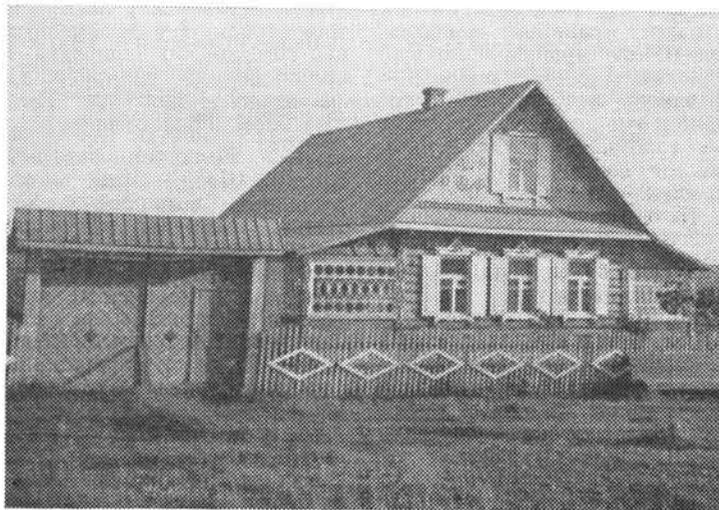
Казкі, быліны, сівыя легенды заўсёды вабяць багаццем народнай фантазіі, яркасцю вобразаў герояў: добрых і ліхих, у абліччы людзей, звяроў ці птушак. Прыемна чуць сакавітую гаворку старой бабулі, якая нетаропка, павуча вядзе расказ. Але ці толькі ў слове, песні жыве казка?

Выразаныя ліштва на вокнах звычайна ўспрымаюцца як узор дэкару: ланцужкі ромбікаў, мудрагелістыя завіткі нейкіх раслін, фігуркі звяроў, птушак. Такі арнамент можна ўбачыць на тканых ручніках, дыванах, поцілках, лянных сарочках. Але ніводны элемент тут не будзе выпадковым. Звернемся да найбольш простага арнаменту — сціплага ланцужка невялікіх зубцоў, насечак, што ідуць па ўскрайку надаконнай дошкі сялянскай хаты. Гэта тып так званай трохгранна-выемчатай разьбы, адзін з самых старажытных, уласцівы ўсім індаеўрапейскім народам. Але ці толькі эстэтычныя патрэбы вымушалі нашых продкаў так упрыгожваць, напрыклад, гаршкі? Мовай дэкару старажытны майстар запісаў уяўленні людзей тых часоў аб сусвецце, аб жыцці і смерці, шчасці і дабрабыце. Вось на шыцы хаты вертыкальная палоска з насечкай, падобная да яловай лапкі — гэта шануемае ў павер'ях многіх народаў дрэва жыцця. Адным з галоўных клопатаў было дбанне аб ураджаі. Сімвалам урадлівасці лічылі круг, ромб. Ланцужок невялікіх ромбікаў сімвалізаваў засеянае поле. Сімвалы сонца, размешчаныя ў ланцужку, выдзялялі гадавыя цыклы земляробства. Паўтараючыся ў пэўнай паслядоўнасці, сімвалы складалі замовы.

Сімвал сонца — круг са шматпалесткавай кветкай пасярэдзіне — на тэрыторыі беларускага Палесся быў вядомы з часоў зарубіндаў і мілаградцаў. І зараз у многіх вёсках можна сустрэць яго выяву на ліштвах, хлебнай лапачы, прасніцы, драўлянай лыжцы, на старых скрынях. У вёсках Піншчыны і Століншчыны на шчытах-франтонах можна ўбачыць кругі з промянямі, якія разыходзяцца ў цэнтры шчыта ці па баках дахавага акенца. Размешчаныя ў кутках франтона, яны адлюстроўвалі рух сонца на небасхіле, яго становішча раніцай, апоўдні і ўвечары.

У народным арнаменце аднымі з найбольш распаўсюджаных былі матывы засцеражэння ад нячыстай сілы, сурокаў ці вядзьмарства. Агульным сімвалам зноў быў круг. Прыбіты да шчыта, ён бярог курэй і качак ад каршуна, намалёваныя крэйдой на бэльцы ці шуле напярэдадні Новага года, адганяў на цэлы год нячыстую сілу. Лічылі, што нават плот, які кругам агароджвае сядзібу, валодае гэтай магічнай сілай. Верылі, што добра засцерагаюць выразаныя на вільчыку рогі, галовы змей, коней. Вытканыя на ручніку ці сарочцы фігуркі мядзведзяў таксама перашкаджалі нячыстай сіле трапіць да чалавека цераз рукаў або каўнер.

Акрамя светапоглядных уяўленняў, шырокае адлюстраван-

не ў народнай разьбе атрымалі прырода, жывёльны свет, рэчы побыту.

Вельмі шырока распаўсюджаны ў народным мастацтве раслінныя матывы, фларыстычны арнамент. Асабліва ў народнай разьбе Усходняга Палесся, Веткаўшчыны. Звяртае ўвагу шырокае ўжыванне трохпалесткавай кветкі ў цэнтры дэкаратыўнай кампазіцыі — шырока вядомы ва ўсходніх славян сімвал жыцця. І сапраўды, здаецца, быццам пшчотныя палесткі толькі што прабіліся з веснавой глебы. Фігуры жывёл і птушак таксама сталі аб'ектамі мастацкай перапрацоўкі. У разьбе часцей сустракаюцца стылізаваныя фігуры голуба, вавёркі, куніцы, каня, у ткацтве, вышыўцы — пёўня, голуба. Раслінныя і жывёльныя матывы часта сумяшчаюцца ў адзінай кампазіцыі. Гасліны арнамент дапаўняюць ернітагічнымі матывамі (фігуркамі птушак). Вельмі часта можна бачыць парныя фігуркі галубоў, звернутыя да трохпалесткавага суквецця — сімвал дабрабыту і сямейнага шчасця.

У багатым рэкамі Падняпроўі, у вёсцы Карма Добрушскага раёна (адзначце, назва вёскі звязана з ракой) быў выяўлены ў аздабленні надаконнай дошкі іхтыяморфны матыв — парныя фігуркі рыб з сальярным кругам на месцы вока.

У звалючы арнаменце, дэкару тонка ўплечены рысы эпох. Упэўнена ўводзяцца ў традыцыйныя ўзоры і сімвалы нашага часу. Так, у заходніх раёнах рэспублікі ў розным дэкару прысутніваюць аtryбуты працы. Шырока ўжываюцца ўсюды элементы савецкай сімвалікі (каньковыя шпілі з зоркай, асобна зоркі, сілуэты сярпа і молата ў аконных ліштвах, на шчытах, брамах). Савецкая сімваліка знайшла шырокае распаўсюджанне ва ўсіх галінах народнага мастацтва: вышыўцы, ткацтве, кераміцы і г. д.

І, нарэшце, яшчэ некалькі слоў пра колер. У народным дойдстве беларусаў ён атрымаў развіццё пазней, чым у ткацтве ці кераміцы, хоць пэўна тэнцыяльна яго прымяненне сфарміравалася значна раней. На Палессі, поўдні Панямоння бялілі хаты звонку, яшчэ шырэй была распаўсюджана тынкоўка і пабелка ўнутры. На Па-

лессі бялілі сцены драўляных цэркваў. Звонку сцены падфарбоўвалі сінім, унутры — ружовым колерам. Заможныя гаспадары любілі фарбаваць ліштва ў блакітны колер (колер васілька), у Падняпроўі — у белы. Афарбоўка, акрамя дэкаратыўнай, выконвала і функцыю захавання драўніны. Аснову фарбы складалі сасновая смала, канапляны альбо лянны алей, дабаўлялі муку, маляко, тварог і толькі потым фарбавальнік, у залежнасці ад колеру: жалезны купарвас (зялёны), вохру і іншыя. Пільнае вока можа заўважыць, што ў народнай палітры бачна пэўнае пастаянства. У ткацтве, народным адзенні пераважаюць залатыя, чырвоныя, зялёныя, сінія, чорныя колеры, у кераміцы — вохрыстыя, чырвоныя-карычневыя, залатыя колеры, у народным дойдстве ўжываюць жоўтыя, карычневыя, блакітныя, зялёныя, белыя колеры. Справа ў тым, што гэтая палітра адлюстроўвае гістарычную звалючыю асваення колеру чалавекам. На першых кроках рашаючую ролю адыгрывалі колеры наваколя: зямлі, неба, лугоў, лясоў. Вучоныя сцвярджаюць, што асваенне колеру ішло ў наступнай паслядоўнасці: жоўты, чырвоны, зялёны і сіні. Першымі колерамі, якія адрознівае дзіця, а таксама народы, што знаходзяцца на нізкім ступені развіцця, з'яўляюцца жоўты і чырвоны. Колеру таксама надавалі пэўныя сімвалічны сэнс. Жоўты — сімвал сонечнага святла, цеплыні, шчасця; чырвоны — сімвал агню, сілы, мужнасці; зялёны — сімвал вясны, урадлівасці, жыцця. Не здарма пасля крывавых войнаў станаўліся моднымі ўпрыгажэнні з зялёнымі камянямі.

Вось якая невычэрпная крыніца пазнання зашыфравана ў карунках і ўзорах, дзе перапляліся казачнае і рэальнае, гістарычнае і сучаснае. Гэта лепці жыцця, руплівай працы, мар аб шчасці, гімн сонцу, чалавечай мудрасці.

Аляксандр ЛАКАТКО,
кандыдат гістарычных навук.

НА ЗДЫМКУ: у аздабленні хаты, што ў вёсцы Котава Бярэзінскага раёна, скарыстаны палярныя матывы, якія спалучаюцца з элементамі савецкай сімвалікі.

Фота аўтара.

У ВАШУ КАЛЕКЦЫЮ

ПАРАВОЗЫ-ПОМНІКІ

Калекцыянеры паштовых марак на чыгуначную тэматыку атрымалі ад Міністэрства сувязі цудоўны падарунак — серыю паштовых мініячур з адлюстраваннем незвычайных помнікаў. Гэта гістарычныя паравозы, устаноўлены на вечную стаянку ў некаторых гарадах нашай краіны. Серыя складаецца з пяці шматколерных марак, на кожнай з якіх мастак Г. Комлеў паказаў паравоз-помнік, лаўровую галінку і памятны надпіс.

Серыю адкрывае марка з адлюстраваннем паравоза выпуску 1929 года, на якім працаваў пачынальнік стаханаўскага руху на чыгуначным транспарце нашай краіны П. Крыванос. Паравоз гэты быў адрамантаваны і ўстаноўлены ў горадзе Славянску Данецкай вобласці на вечную стаянку як помнік аб слаўных справах чыгуначнікаў у гады першых пяцігодкаў.

Славуты паравоз выпуску 1907 года ўстаноўлены на п'едэстале ў Валгаградзе ў памяць аб подзвігах чыгуначнікаў у Сталінградскай бітве ў час Вялікай Айчыннай вайны.

У горадзе Днепрапятроўску можна ўбачыць паравоз, пабудаваны ў 1944 годзе. Гэты лакаматыв славуты тым, што быў першым савецкім паравозам, які прыбыў у вызвалены ад фашыстаў Берлін. Ён прывёў цягнік з савецкай дэлегацыяй на канферэнцыю ў Патсдам.

Не толькі паштовыя маркі на чыгуначную тэму выпусціла Міністэрства сувязі СССР. Нядаўна быў выдадзены канверт з адлюстраваннем помніка, што ўстаноўлены ў Оршы Віцебскай вобласці. Гэты помнік знаходзіцца недалёка ад чыгуначнай станцыі Орша. У бронзе манумента ўвасоблены вобраз легендарнага партызанскага камандзіра К. Заслонова, даваеннага начальніка дэпо Оршы. На малюнку канверта надпіс «Г. Орша, Віцебская вобл. Помнік Герою Савецкага Саюза К. С. Заслонову» і адлюстраванне медала Залатая Зорка. Гэтамужнаму чалавеку прысвечана і паштовая марка з серыі «Партызаны Вялікай Айчыннай вайны». У сярэдзіне 50-х гадоў быў выпушчаны канверт, на якім паказаны фрагмент помніка ў Оршы.

Леў КОЛАСАУ.

РОДНАЕ—БЛІЗКАЕ

Яшчэ ўчора свяціла сонца і залаціла ў садзе антонаўкі. Бадзёра глядзела лісце на дрэвах, жаўцелі кусты прастрэлу, задаволена красаваліся буйныя кветкі вярбіны і астраў, чырванню рдзеліся гронкі каліны і шышыны. Было ўтульна і весела, вітала натхненне і радасць.

Нёманскія вербы і алешыны не збіраліся скідаць свае летнія шаты, каб сустрэць восенскі вецер. Нёман таксама ні пра што не клапаціўся: нёс свае празрыстыя воды ўпэўнена, імкліва.

А ноччу нечакана змянілася прыгажосць учарашняга дня і наліццё восені: неба ад краю і да краю пакрыла дождж.

Паўсюдна запанавалі смутак: скурчыліся ўсе кветкі, пажаўцелі бярозкіны, апусцілася долу зеляніна ліп; забіе цела, апаноўвае апатыя і разгубленасць.

«А як цяпер у лесе?» — прабегла клапатлівая думка, і нагадаўся не той лес, што бачыў ўчора, а той, які памятаю ў цяжкія дні верасня 1942 года. Гэта быў Рудзьмянскі лес, партызанскі лагер, небяспека, стомленасць пасля начнога паходу, сум і нясперная вільгаць. Вецер гуляў па верхавінах дрэў, шастаў сухім голлем, дрэвы рыхтаваліся да зімовага сну.

І ўсё ж лес і мы жылі: дзяцел рабіў сваю доктарскую справу, сойка старанна запасала харч на зіму, вавёрка жыравала на спелых шышках. Мы верылі ў перамогу і рабілі, што было ў нашых сілах, каб яе наблізіць.

А цяпер? Прэч апатыя і сум. Усё ідзе, як і належыць, у прыродзе.

Яўген КРАМКО.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1310

БОМБЫ ПАД НАЖОМ БУЛЬДОЗЕРА

Бульдозерыст Іван Шылаў з трэста «Магілёўпрамбуд» вёў земляныя работы на тэрыторыі камбіната хлебапрадуктаў. Рыхтаваў пляцоўку пад катлаван. І раптам нешта скрыгатнула. Шылаў азірнуўся. На невялікай глыбіні ад паверхні зямлі ляжала авіяцыйная бомба.

Аб сваёй небяспечнай знаходцы бульдозерыст паведаміў кіраўніцтву. А неўзабаве ў райваенкамаце завянеў телефонны званок. Выклікалі сапёраў. І вось на месца здарэння прыбылі воіны-сапёры.

А палове 22-й гадзіны над вячэрнім горадам прагрымеў выбух. Рэха мінулае вайны пракацілася над наваколлем: на гэты раз — бяспечнае.

Гэта не першы такі выпадак сёлета. У красавіку былі абшчоджаны снарад у вёсцы Галічы і міна ў вёсцы Піцер (у гэтых мясцінах у гады вайны ішлі жорсткія баі). А летась у час правядзення веснавых палывых работ ля вёскі Кісялёва Буда на полі таксама была выяўлена міна.